

ILIRSKO GROBIŠČE NA ZGORNJI HAJDINI PRI PTUJU

France Starè

Naloge naše predzgodovinske arheologije, ki je v zadnjem času postala zopet aktivna, so tesno povezane s celo vrsto novih problemov, posledic raziskovanj, ki hočejo pojasniti nekatere pojave v razmerju med posameznimi časovnimi obdobji, spajanje posameznih kulturnih elementov, formacij etničnih skupin, vprašanje našemu materialu ustrezne kronologije in podobno. Eden teh problemov zadeva tudi obdobje prehoda bronaste dobe v železno. Ta problem je pri nas prvi načel dr. J. Korošec ob odkritju ilirske naselbine na Ptujskem gradu 1946/47,¹ ponovno pa je postal pereč ob odkrivanju zgodnježeleznodobne nekropole na dvorišču SAZU v Ljubljani — 1948/49.² Material iz teh dveh najdišč je vnesel v našo prehodno in zgodnježelezno dobo toliko novih elementov, da se kaže kulturno dogajanje te dobe v popolnoma novi luči. V bodoče bo možno prav s temi novoodkritimi elementi premostiti praznino med dvema dobama: med kulturo Ljubljanskega barja in našim izrazitim »halštatom«. Reševanje tega problema pa bo olajšano tudi z dobrim poznavanjem že odkopanega gradiva z mnogih naših lokalitetov.

V naših muzejih srečujemo pod oznako starejšega »halštata« dokaj materiala, neobjavljenega ali v literaturi le bežno in nezadostno obravnavanega, ki izvira iz grobov in je bogat na keramiki ter dokaj reven na metalnih predmetih. V njem mnogokrat zaman iščemo identičnost s splošnoznanimi, izrazito hallstattskimi oblikami in tipi ter še pri tem z upravičenostjo sprašujemo, ali za to gradivo žadostuje oznaka »starejši hallstatt«. Kje so dalje zakoreninjene predhodne oblike teh predmetov, v

¹ J. Korošec: Ilirska naselbina na Ptujskem gradu — v tisku pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

² J. Korošec - F. Starè, Poročilo o arheoloških izkopavanjih na dvorišču SAZU v Ljubljani 1948, Ljubljana, 1950.

kakšnem odnosu so do poznejšega hallstattskega gradiva in podobno. Taka in slična vprašanja obravnavajo material le s tipološke strani in zadovoljiti se moramo z njimi, kajti za izkopanine nimamo nikakšnih najdiščnih podatkov ali zapiskov. V vseh primerih stoji pred nami gol material, ki poleg komparacij dovoljuje le še študij tipologije, ki pa nam v marsičem nudi oporo za proučevanje neke dobe, posebno njene kronologije — zadnja se pri nas opira še vedno na srednjeevropsko časovno razdelitev — končno pa nam je še veliko pomagalo pri reševanju drugih vprašanj dobe prehoda in starejšega železa v Sloveniji.

*

V arheološki zbirki ptujskega mestnega muzeja tvori večji del predzgodovinskih najdb, v literaturi še neobdelano gradivo iz Zgornje Hajdine pri Ptujju. O teh najdeninah proroča v kratki notici Skrabar,³ da je Mg. ph. Fr. Pollak odkril na Zg. Hajdini pri Ptujju, ob cesti, ki pelje na Ptujsko goro, v bližini hiše št. 59, na njivah parc. št. 625, 627 in 629 KO. Hajdina, plane žgane grobove, da je odkopal 12 popolnoma ohranjenih posod, nekaj bronastih prstanov, fragment ovratnice in bronasto lasnico. Koliko grobov je bilo tedaj odkritih, ni znano; tudi Skrabar o tem ne poroča, vendar pa po njegovem poročilu kaže, da je bilo odkopanih le par grobov.⁴ Naslednje leto (1907) so se izkopavanja nadaljevala. Skrabar poroča⁵ o poskusnih kopih v bližini, kjer je kopal Pollak in da je bilo odkopanih nad sto raznih posod, ki so bile povečini dobro ohranjene. Bronasti inventar tudi tokrat ni bil številen. Gradivo drugih izkopavanj, ki jih je vodil Ferk, je delno prešlo v Ptujski muzej, precejšen del keramike pa sta si delila mariborski muzej in Graški »Johanneum«.⁶

V svojih dveh noticah poroča Skrabar, da so bili izkopani grobovi plani, žgani, da je ležal pepel mrliča prosto v zemlji, 50 cm pod površino. Okoli pepela so bile manjše posode, največkrat po tri v enem grobu, v nje pa so bili položeni bronasti pri-

³ Mitteilungen der Zentralkommission, III F, V 1906, 365.

⁴ Inventar teh grobov je danes v ptujskem Mestnem muzeju med gradivom, ki je bilo izkopano 1907. Po omenjenem Skrabarjevem poročilu iz leta 1906 mi je uspelo identificirati tri terine (inv. št. 3582, 3574, 3593), vrečasto terino z ročajem (inv. št. 3591) in eno skodelo (inv. št. 3561).

⁵ Mitteilungen der Zentralkommission, III F, VI 1907, 89.

⁶ Archeologische Karte von Jugoslavien, Blatt Ptuj, str. 29.

devki. V večini primerov so manjkale večje urne. O samem poteku izkopavanj hajdinskega grobišča nimamo nobenih podatkov ali zapiskov, pa tudi podrobnejše poročilo o načinu pokopa, številu in gostoti grobov manjka. Zato je tudi nemogoče razglablјati o posameznih variantah načina pokopa in kulta mrtvih na grobišču Zg. Hajdine ter tozadevno iskati analognih primerov z drugimi našimi nekropolami iz te dobe.

V grobnem inventarju hajdinskega grobišča prevladuje keramika, ki je relativno dobro ohranjena. Začudi pa nas, da razen celih in včasih le nekoliko poškodovanih posod nimamo nobenih fragmentov keramike in to niti v ptujskem, niti mariborskem muzeju,⁷ kamor so te izkopanine prešle, čeprav bi jih pri tako obsežnem grobišču morali pričakovati, saj je šlo najmanj za 100 grobov. Skrabar omenja, da so bile velike urne v grobovih zelo redke. V ptujskem muzeju imamo ohranjena le dva taka primera, ki po velikosti vsekakor ne presegata srednjevelikih urn, kakršne poznamo iz drugih, nekako istodobnih nekropol. Pri teh dveh primerih opazimo, da manjka gornji del posode z ustjem, ki je bil uničen najbrž ob preoravanju tega zemljišča, še pred samim odkopom grobov. To je zelo verjetno, če pomislimo, da so hajdinski grobovi ležali povprečno le okoli 50 cm pod današnjim nivojem. Isti primer poznamo iz izkopavanj zgodnježeleznodobne nekropole v Ljubljani 1948,⁸ kjer so bile boljše ohranjene le posode manjših dimenzij, prav zaradi poznejših prekopavanj terena in so velike urne v zgornjem delu stalno poškodovane, fragmenti teh delov urn pa so raztreseni okoli samega groba, ali pa so bili raztreseni po vsem grobišču. Verjetno, da je bil tak slučaj tudi na Hajdini, da pa so bili tu pri izkopavanju upoštevani le celi in delno poškodovani primeri, ostali raztreseni fragmenti keramike pa so bili zavrženi. Razen dveh že omenjenih, večjih urn v ptujskem muzeju, je v keramiki zastopano nekaj oblik posod manjših dimenzij, ki v višini ne presegajo 20 cm in ki s svojimi variantami dajejo grobnemu inventarju zelo pestro sliko. V splošnem lahko ta material razdelimo po oblikah v šest glavnih tipov. Tu so zastopane z izrazito svojstvenimi potezami male amfore z dvema trakastima ročajema, lonci, skodelice s presegajočimi trakastimi ročaji, sko-

⁷ Ako so v graškem »Johanneumu«, mi ni znano.

⁸ Arheološka poročila, 1950, str. 7 in sl.

dele, terine in večje urne. Medtem, ko se večina teh tipov po formi dokaj izrazito loči med seboj, imajo nekateri tipi poteze enega ali dveh tipov, vendar pa jih tipno ne moremo podrediti tej ali oni vrsti posod, marveč moremo v njih gledati posebno vrsto. Sem spadajo primeri vrčastih terin, katerih posamezne variante se včasih približujejo oblikam malih skodelic z ročajem, druge pa zopet terinam. Poleg posod imamo v keramičnem gradivu zastopani še dve bikonični vretenci.

Metalni predmeti iz hajdinskih grobov, za katere domnevam, da so po izkopavanjih prišli v celoti v ptujski muzej, so bili pri izkopavanju pazljiveje obravnavani kakor keramika, saj so še poleg celih kosov ohranili tudi fragmentirani predmeti.⁹

KERAMIKA

Zaradi manjkajočih najdiščnih podatkov in zapiskov o vsebini posameznih grobov nam ni gradiva nemogoče obravnavati po grobovih. Zato sem primoran, da se pri obdelavi materiala oprem na tipologijo ter tipološki razvoj posameznih predmetov.

MALE AMFORE (URNE) Z DVEMA ROČAJEMA¹⁰

(Tab. I, II, sl. 1—10; Ris. 1a—f)

Ta tip, ki je zelo često zastopan v keramičnem inventarju grobov iz Zg. Hajdine, predstavlja ono vrsto posod, ki dajejo najdišču posebno značilnost. Te posode so izdelane iz relativno dobro prečiščene ilovice, ki je nekoliko pomešana z drobnim peskom in mnogokrat tudi s sljudo. Ilovica je dobro žgana, tako da je dobila rumenkastosivo, rdečerjavo in na nekaterih primerih tudi rjavkasto-črno barvo. Obdelava posod je v večini primerov vestna, tako da je ostenje enakomerno debelo, le površina je mnogokrat grobo izdelana in ima včasih rahle izbokline. Mehanično uglajevanje teh posod je bilo izvršeno pred pe-

⁹ Kje so tačas vsi metalni predmeti, izkopani na grobišču Zg. Hajdine, kakor tudi dvoje glinastih vretenc, mi ni znano.

¹⁰ Nekaterim tipom posod bom pri obdelavi posvetil večjo pozornost (n. pr. mali amfori in terini) kot ostalim tipom; k temu me navajajo tipološke značilnosti samega najdišča, kakor tudi pomen posameznih tipov za proučevanje tipoloških odnosov in prepletov z drugimi časovnimi in kulturnimi obdobji.

čenjem v napol suhem stanju, kar sklepam iz površine posode Tab. I, sl. 6, kjer je bila ilovica že toliko posušena, da ni bilo mogoče, zaradi dokaj grobo izdelane površine posode, le-to popolnoma ugladiti. Ta pojav glajenja površine v napol suhem stanju srečujemo tudi pri posodi Tab. I, sl. 1, kjer so robovi urezanega ornamenta, ki je bil napravljen po glajenju posode, ostri in nekoliko okrušeni, kar je brez dvoma posledica precej osušene gline. Medtem, ko je uglajevanje površine pri tem tipu

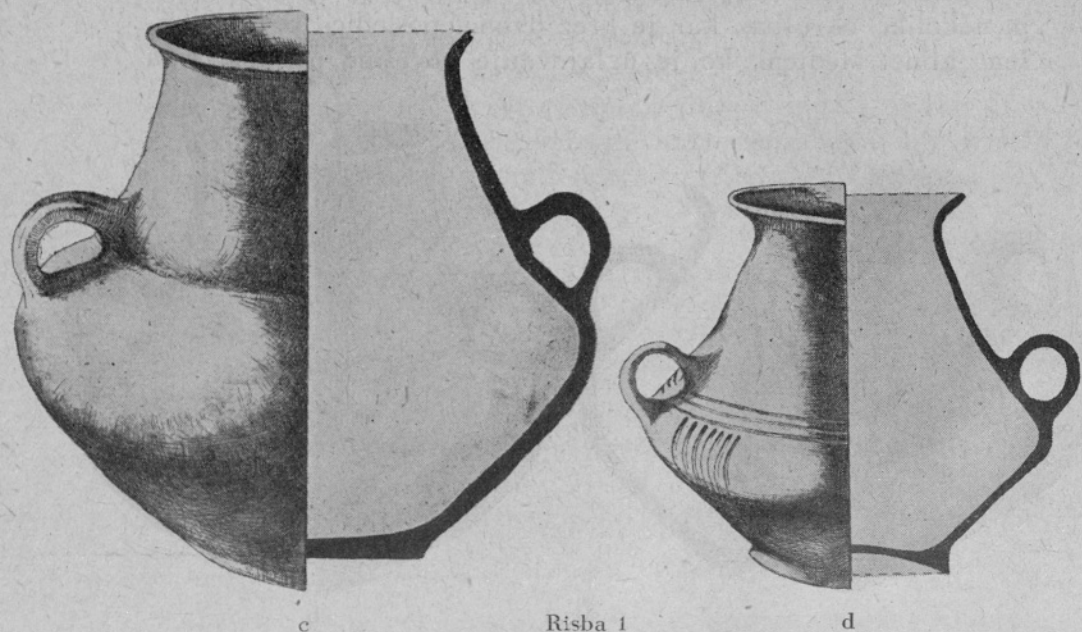

Risba 1

malih amfor nekam splošno, je njihova notranja stran bolj groba, neuglajena. Kar zadeva izdelavo teh posod, naj še pripomnim, da je opazna razlika med posameznimi primeri, ko so posamezne posode oblikovno dosledno izvedene (Tab. I, II, sl. 5, 9, 10), mnoge pa so v oblikah več ali manj deformirane (Tab. I, sl. 1, 3, 6).

Oblika malih amfor je precej enotna. Pri vseh primerih lahko opazimo iste poteze, namreč poudarjeno največjo periferijo ki je izrazit preliv iz koničnega ali včasih nekoliko zaobljenega spodnjega dela v zgornji del posode. Ta je po višini zelo različen, vendar skoraj vedno koničen in prehaja v nazven zavihano ustje. Na spodnji polovici gornjega dela posode sta nameščena dva trakasta ročaja. Bikonična oblika, s katero bi lahko karakterizirali ta tip keramike, pa ni v vseh primerih dosledno izražena.

Nekaj posod ima namreč dokaj zaobljene linije, ki so izrazite pri nekaterih posebno v spodnjem delu. Zaradi posameznih detajlov moremo torej pri tipu naših amfor ločiti v glavnem dve varianti: vrečasto in bikonično. Vendar stroge meje med njima ni. Amfore vrečaste oblike (Tab. I, sl. 1, 2, 3) imajo redno bolj

Risba 1

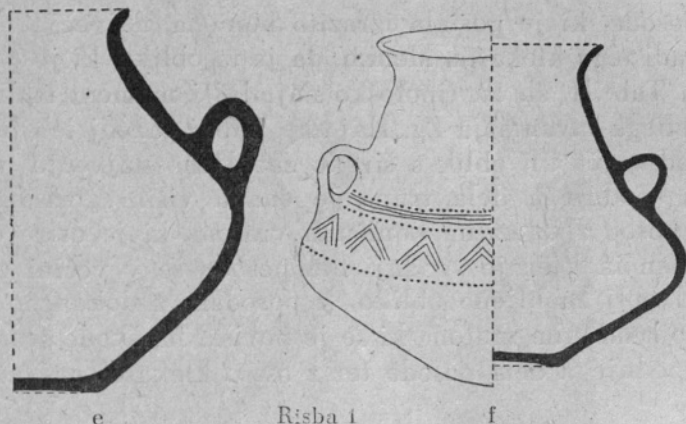
izbokel spodnji del ter široko zaobljeno največjo periferijo, ki brez izrazitega poudarka prehaja v položno, razmeroma kratko rame, rame pa v zelo nizek cilindrični vrat (Tab. I, sl. 3), ki ima nekoliko navzven zavihano ustje. Včasih je izveden prehod v ustje direktno iz položnega, dolgega ramena (Tab. I, sl. 2), ustje pa je v tem primeru bolj zoženo. Iz te oblike vrečaste amfore z nizkim cilindričnim vratom, za katero menim, da je lahko tipno starejša kot ostali izrazito bikonični primeri, izhaja druga varianta tega tipa (Tab. I, sl. 5), ki jo še vedno karakterizira bolj ali manj zaobljeni spodnji del ter močno zaobljena največja periferija. Pri tej varianti pa opazimo novo, za prvi primer še nepoznano težnjo, ki se izraža v visokem vratu z navzven zavihanim ustjem. Oblika vratu ni več cilindrična kot pri prvi varianti, ampak bolj konična. V tipno zgodnejših primerih te vrste

posod, kakor je primer Tab. I, sl. 5, nimamo še oblikovno ostrega prehoda med kratkim ramenom in visokim vratom. Ta moment, ki je po mojem najbolj karakterističen pri nastajanju čisto bikoničnih oblik, je očividni pri posodi Tab. I, sl. 6, medtem ko pri varianti sl. 5 prehod ramena v vrat ne temelji na samem oblikovanju forme, ampak je izražen z ornamentom treh horizontalnih kanelur, je prehod na posodi Tab. I, sl. 6 v profilu nekoliko klekast (ris. 1c), ter vzbuja videz, da je vrat nasajen na rame. Posledica potenciranja vratu v višino je nižanje spodnjega dela posode, ki je postala izrazito konična, največja periferija pa zaradi tega klekasta. Menim, da je ta oblika, ki jo ponazarja posoda Tab. II, sl. 10, tipološko najmlajši moment malih amfor iz grobnega inventarja Zg. Hajdine. Tipni razvoj teh posod gre torej od vrečastih oblik s široko zaobljeno največjo periferijo (višina spodnjega dela trupa je enaka višini gornjega dela), preko posod z izrazitim koničnim vratom, ki je ostro oddeljen od ramen in kjer je spodnji del posode še v večini primerov ohranil bolj zaobljeno obliko, k posodam z dokončno longitudinalno izraženim vratom, ki se je povišal na škodo sedaj koničnega spodnjega dela posode ter z ostro klekasto največjo periferijo.

Pri ornamentaciji, ki se javlja izključno na gornjem delu posod, lahko ugotovimo prav logično povezavo in naslon na oblikovni razvoj posode. Vrezan motiv valovnice in treh horizontalnih linij, ki jih na vsaki strani omejujeta po dva vrezana spiralna svitka, je očitno slikovit moment, ki poživlja gornji del posode Tab. I, sl. 1 med obema ročajema. Pri tej ornamentaciji lahko ugotovimo, da je njena funkcija le krasilna in da je nameščena na gornjem delu posode. Drugače je pri ornamentu na posodi Tab. I, sl. 5, kjer je motiv treh horizontalnih kanelur ne le dekorativnega značaja, ker ima poleg tega še drugo funkcijo, da namreč deli, v tem primeru že visoko razvit, vrat od ramena. Ornament torej v tem primeru direktno pomaga graditi novo obliko, se lokalizira na določnem delu posode in se podreja formi. Meja prehoda ramena v vrat, ki ni v vseh tipno mlajših primerih enako močno poudarjena, postane obenem tudi gornja meja dekoracije, na njej se odslej vedno ponavljajo horizontalni nizi žigosanih krožičev, jamic ali imitirane vrvice. Glavno polje ornamentacije postane rame in gornji del največje peri-

ferije posode (Tab. II, sl. 9, 10). Ornamenti se navezujejo na mejo prehoda v vrat, dokler ne postanejo samostojni na omenjenem, vnaprej določenem prostoru ramena.

Pri nastajanju oblik tipov amfor Tab I, II, sl. 1, 3, 5, 6 in 10 je bil poudarek predvsem na vratu, ki je v svoji konični obliki visok ter daje celotni formi posode plastičen značaj. Dalje je bil poudarek na ostro oddeljenem ramenu, ki je potisnjeno globoko navzdol; to je prevzelo ornament in postalo s tem nositelj

Risba 1

šlikovitih momentov. Temu razvoju se končno podrejšajo tudi ročaji. Tako pri tipu Tab. I, sl. 1 in 3 vežeta trakasta ročaja gornji del največje periferije s tu še neizrazitim vratom, ali bolje, skušata premostiti sedlo med največjo periferijo in ustjem. Čim pa se uveljavi vrat, se ročaji lokalizirajo na samem ramenu, kjer se vrivajo med slikovite momente ornamentacije ter vežejo največjo periferijo s spodnjo mejo vratu in ne motijo njegove organske zaključenosti (Tab. II, sl. 10).

Naše male amfore — urne s trakastimi ročaji — sodijo med one značilne keramične tipe, ki dajejo Hajdinskim grobovom najbolj karakterističen izraz. Pri tipološkem obravnavanju sem iz izbora mnogih variant ugotovil tri glavne oblike tega tipa in obenem skušal s tipološkim razvojem označiti tudi dotične tendence v spreminjanju oblik, ki so omogočile zadnji, najmlajši tip naših malih amfor. Pri tem pa ne menim, da je naša tipno najstarejša oblika Tab. I, sl. 3 z nizkim cilindričnim vratom res tista osnovna keramična forma, iz katere izhaja ves nadaljnji

tipni razvoj. V njej gledam že popolnoma degenerirano ostalino oblik kulture Ljubljanskega barja, na katerih osnovi se je z omenjenimi novimi tendencami izvršil vznik novih oblik. Vmesnih členov, ki bi direktno vezali naše tipno starejše primere z barjanskimi oblikami, na Zg. Hajdini nimamo,¹¹ vendar pa lahko kljub temu iz osnovnih potez našega primera Tab. I., sl. 3 izluščimo elemente, ki so skupni tudi z barjanskimi primeri; to so predvsem cilindrični vrat, bikonični trup z včasih bolj zaobljenimi linijami ter dva mala ročaja na prehodu ramena v vrat, torej, posode, ki jih v inventarju slavonske kulture označujemo kot amfore s cilindričnim vratom in dvema ušescema.¹²

Zanimiv pojav srečujemo pri analognih primerih iz čeških in moravskih žarnogrobnih nekropol. Tip posode z dvema ušescema (malim ročajem a) na poudarjenem prehodu položenega ramena v dokaj visok koničen vrat, ki se nasaja na bikoničen trup z zaobljenim, vertikalno nažlebljenim največjim obodom, ki tudi po velikosti ustreza hajdinskim primerom, poznamo iz Dětkovic,¹³ Svijanyja,¹⁴ Kratonohyja,¹⁵ Kostelca pri Prostějovu¹⁶ in Mochelnic pri Zabrehu.¹⁷ Ti primeri, ki jih Filip smatra kot karakteristične za najmlajšo stopnjo lužičke kulture,¹⁸ bi tipološko ustrezali drugi stopnji razdelitve hajdinskih variant (Tab. I, sl. 6). Starejše primere tega tipa iz Češke in Moravske označuje izrazito visok cilindričen vrat,¹⁹ njim so po obliki popolnoma identični nekateri primeri iz Madžarske n. pr. oni iz Tisza-Sass-a (kom. Heves²⁰), posebno pa sličejo amforam bikoničnega trupa z visokim cilindričnim vratom z dvema ušescema na prehodu v vrat iz Ljubljanskega barja.²¹ Soroden razvoj oblik, ki

¹¹ V mariborskem muzeju so posamezni primeri, ki pripadajo tipu malih hajdinskih amfor, ki so tipno vsekakor zelo blizu slavonskim oblikam.

¹² Glasnik muzejskega društva za Slovenijo, XXII 1941, str. 33, sl. 4. in 5. — Hoernes: *Urgeschichte der Bildenden Kunst in Europa*, 1925, str. 414.

¹³ J. Filip: *Lužická kultura v Čechách a na Moravě* I, sl. 2, št. 3.

¹⁴ I. c. str. 8, sl. 6, št. 2.

¹⁵ I. c. str. 18, sl. 21, št. 5.

¹⁶ I. c. str. 25, sl. 26, št. 2, 5.

¹⁷ I. c. sl. 27, št. 6.

¹⁸ I. c. str. 24.

¹⁹ Primer iz Pouchova, I. c. sl. 25, št. 14.

²⁰ M. Hoernes: *Urgeschichte*, str. 415, sl. 2.

²¹ Ljubljanski Narodni muzej inv. št. 1294, 1273, 1517, 1295, 1509, 1272, 1505, 1514.

TAB. I.

sl. 1

sl. 2

sl. 5

sl. 4

sl. 5

sl. 6

se je izvršil pri tipu, lužičke urne, lahko torej domnevamo tudi pri preoblikovanju omenjenega tipa amfore iz Ljubljanskega barja, ki ima delež v starejših hajdinskih primerih.

Tipno zelo podobne primere posod z bikoničnim, često tudi s kroglastim trupom in z ostro oddeljenim, visokim, več ali manj koničnim vratom ter z dvema malima trakastima ročajema ob prehodu v vrat ali pa na samem vratu, srečujemo na nekaterih bosanskih lokalitetih. Iz bogatih variant tega tipa posod, ki so bile najdene na nekropoli v Jezerinah²² in ki tudi po velikosti odgovarjajo hajdinskemu primerom, lahko posnamemo mnogo-krat skoraj identične razvojne tendence, kakor sem jih opisal na naših ali na primerih iz Češke in Moravske. Tudi tu lahko pri tipno starejših oblikah računamo na neko starejšo formo, ki je bila osnova za jezerinske primere in ki je morala zelo sličiti obliki amfor z dvema ušescema slavonske kulture. Pri vsem tem pa je zanimivo, da večina teh posod iz Jezerin pripada na eni strani starejšim grobovom, na drugi strani pa skoraj izključno grobovom z upepeljenim mrličem.²³ Tudi to bi potrjevalo neko sorodnost z našim primerom. Toda kljub veliki oblikovni sličnosti bosanskih in hajdinskih primerov, je med njimi razlika in to v ornamentaciji, ki se v bosanskih primerih pogosto izraža s črnim slikanjem in le sem in tja z vrezi. Motivika ornamenta je sicer v glavnem kombinacija visečih in stoječih, šrafiranih trikotnikov²⁴ srečujemo pa tudi slikan motiv meandra.²⁵ Prav to pa bi nas napotilo, da upoštevamo tudi nekatere vplivne momente juga, posebno dipilonskega stila, ki je na bosanskih lokalitetih vsekakor odigral svojo vlogo, tako v ornamentaciji, kakor tudi v oblikah samih. Upoštevajoč ta moment nastane vprašanje, ali imajo omenjene posode iz Jezerin res tipnega predhodnika v oblikah slavonske kulture, kar ne bi bilo izključeno, ali pa je njihova protooblika last juga.

Zelo bogato komparativno gradivo za naše male amfore s trakastima ročajema izvira iz planih žganih grobov iz Maribora

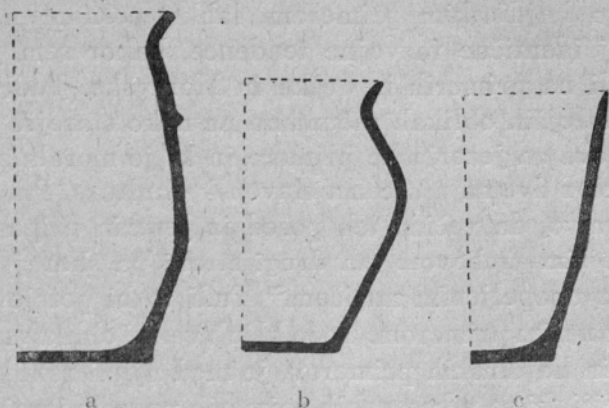
²² Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina, III, 1895, str. 52—218.

²³ Na primer grob 55 (l. c. str. 75, sl. 86), 55 (l. c. str. 78, sl. 115), 167 (l. c. str. 102, sl. 206).

²⁴ l. c., grob 75, sl. 86.

²⁵ l. c., grob 114, sl. 160.

in njegove okolice.²⁶ Podrobne komparacije s hajdinskimi primeri mi na tem mestu ni mogoče izvesti,²⁷ ker bi s tem prekoračil okvir tega spisa. Omenim naj le, da so v glavnem pri tipu male amfore iz Maribora,²⁸ Pobrežja,²⁹ Sp. Radvanja³⁰ in Sv. Benedikta v Slovenskih goricah,³¹ zastopane skoraj vse variante, ki jih poznamo že iz hajdinskega grobnega inventarja. To so predvsem variante kakor Tab. I, sl. 2 poznana iz Pobrežja in Sp. Radvanja ter Tab. II, sl. 9 poznana iz Maribora. Na omenjenih lokalitetih pa pogrešamo mlajše oblike obravnavanega tipa, ka-

Risba 2

kor je n. pr. primer iz Hajdine Tab. II, sl. 10, nasprotno pa tu mnogokrat lahko opazimo starejše variante kakor so hajdinske, n. pr. mala amfora iz Pobrežja, ki je po obliki zelo blizu slavonskim formam ter nekatere variante iz Sp. Radvanja.

LONCI

(Tab. II, sl. 11, 12, Tab. III, sl. 13, 14, 15; ris. 2. a—c)

Mnogo manj pogosto kakor drugi tipi keramike so na Hajdini zastopani lonci. Material, iz katerega so izdelani, je v vseh primerih dobro predelana glina, ki je pomešana z zelo drobnim

²⁶ Gradivo je v mariborskem muzeju in ni podrobneje objavljeno.

²⁷ Razstavljeni eksponati niso inventarizirani.

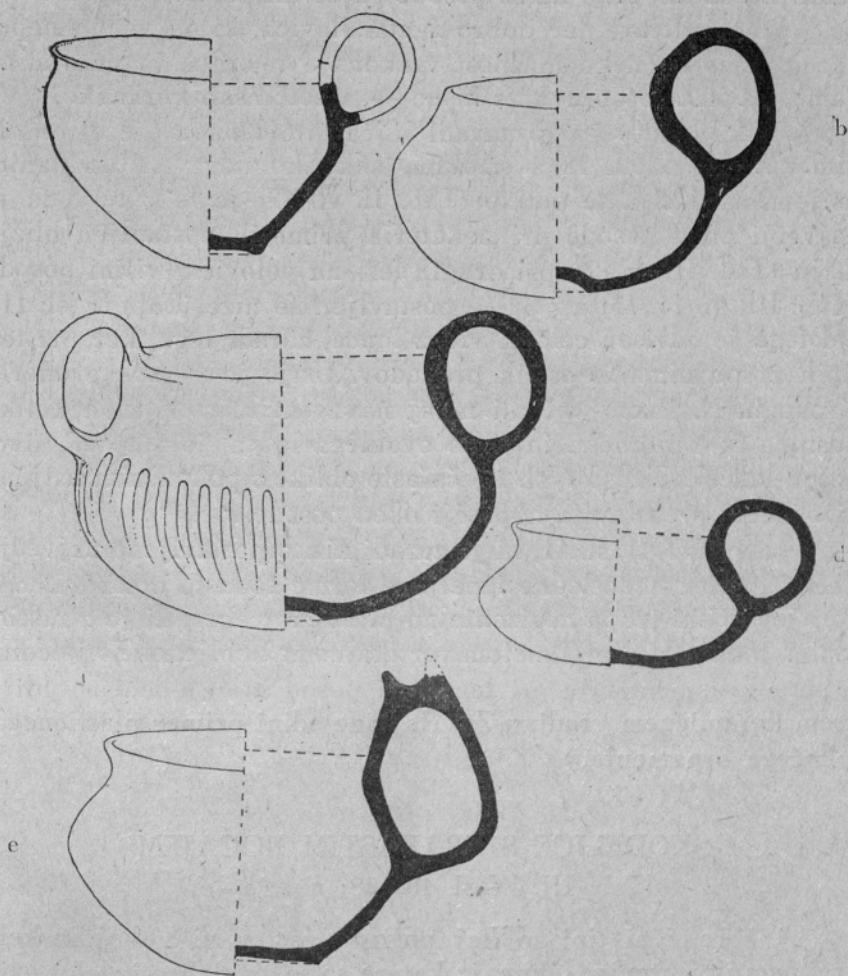
²⁸ Časopis za zgodovino in narodopisje, XXVIII, 1953, str. 58—40, priloga sl. 28—50, in l. c. XXIX, 1954, str. 54—56, priloga sl. 4—16.

²⁹ ČZN, XXXIV, 1959, str. 194—196, priloga sl. 1—11.

³⁰ Neobjavljeno.

³¹ Neobjavljeno.

peskom. Pri ostali keramiki je često glini primešana tudi sljuda, pri loncih pa tega ni. Izdelava je mnogo bolj groba kot sicer. Posebno okorno je izdelan lonec Tab. I, sl.11, ki nima nobene do-

Risba 5

slednosti niti v debelini ostenja niti pri izvajanju oblike in plastičnega ornamenta. Površina loncev je izdelana zelo površno in je često valovita. Kjer nastopa mehanično uglajevanje površine, je bilo to izvršeno, ko je bil lonec že dokaj posušen, kar je tudi vzrok nedoslednega glajenja. Le nekoliko boljše od ostalih pri-

merov je uglajen lonec Tab. III, sl. 15, ki je od vseh primerov tudi najvestneje izdelan. Medtem, ko je pri loncih material grob, izdelava pa okorna, je glina zelo dobro pečena, boljše kakor pri ostali keramiki, tako da so posode rdeče ali pa sive barve. Prav ta okorna izdelava ter dobro žgana ilovica, ki je vedno neporozna, kaže na neko možnost vsakdanje uporabe in tako sklepamo, da imamo opravka s hišno — naselbinsko keramiko.

Oblika loncev je po navadi najčisto ovalna, s precej obsežnim ravnim dnom in s širokim, nekoliko navzven zavihanim ustjem. Variacija te oblike (Tab. II, sl. 12) je le v tem, da je največji obod posode pri nekaterih primerih postavljen bližje ustju (Tab. II, sl. 12), pri drugih leži na polovični višini posode (Tab. III, sl. 14, 15) ali pa je postavljen še nižje (Tab. II, sl. 11). Od tega je odvisen celotni videz lonca, zaradi tega, ker pri teh tipih posod nimamo ostrih prehodov. Ustje je v vseh primerih široko in zavihano več ali manj navzven. Primer, ki nekoliko odstopa od opisanega najčisto ovalnega lonca, je majhen, sivopečen lonček (Tab. III, sl. 13) čašaste oblike s pokončnim ustjem, ki obenem predstavlja največji obod posode.

Lonca Tab. II, sl. 11, ki je zaradi nizko postavljene največje periferije ter nedosledne izpeljane forme sodaste oblike, ima v gornji tretjini trupa horizontalno plastično rebro, ki je z nekim topim, toda ozkim predmetom vertikalno našlebljeno. To je edini primer ornamentacije pri tem tipu posod in je obenem tudi v vsem keramičnem gradivu Zg. Hajdine edini primer plastičnega, tekočega ornamenta.³²

SKODELICE S TRAKASTIM ROČAJEM

(Tab. III, IV, sl. 16—28; ris. 3a—e)

Ti keramični tipi so kaj pogosto zastopani v hajdinskem grobnem inventarju. Glina, iz katere so te skodelice izdelane, je dobro prečiščena, nekoliko pomešana z zelo drobnim peskom in večkrat tudi s sljudo. Pečenje gline je različno, tako da so nekateri primeri sive barve, drugi zopet rdečkastosive ali pa rjavo-

³² Za ta tip keramike ne bom navajal posameznih analognih primerov, ker je tip najčisto ovalnega lonca zelo pogost in ni po obliki vezan niti na eno kulturno skupino, niti na čas ali kraj. Primeri teh tipov so znani pri nas v grobovih nekako do 5. stol. pr. n. e., v naselbinski keramiki pa se zadržijo še nekoliko dalje.

TAB. II.

sl. 7

sl. 8

sl. 9

sl. 10

sl. 11

sl. 12

rumene; žganje pa je vsekakor intenzivno, tako da ustreza barva površine tudi barvi preloma. Površina je na splošno enakomerno obdelana, tako da nima večjih izboklin in je mnogokrat le skromno mehanično uglajena, posamezni primeri pa sploh niso bili glajeni, čeprav je njihova izdelava zelo vestna. Pri nekaterih posodicah opazimo, da je bila uglajena površina naknadno poškodovana; takšen je primer skodelice Tab. III, sl. 16, kjer so vidni sledovi požara, ko je površina postala na nekaterih mestih svetlosiva in raskava, kanelure na spodnji strani trebuha pa zaradi ognja poškodovane. Notranjost posodice pa je ostala nepoškodovana in so tam še dobro vidni sledovi mehaničnega glajenja. Naknadne poškodbe zaradi požara opazimo tudi na skodelici Tab. III, sl. 18, kjer je bila posebno prizadeta zunanja površina spodnjega dela nasproti ročaju in je postala blede siva, raskava in porozna. Nekoliko bolj grobe izdelave kot sicer, sta dva nekoliko večja primera tega tipa (Tab. IV, sl. 24, 28), ilovica je tu pomešana z bolj grobim peskom, vendar pa je dobro, rdeče, oziroma rdečerjavo pečena. Mehanično glajenje površine je skromno, posebno pri dokaj robato izdelani posodi Tab. IV, sl. 24. Debelina ostenja skodelic s trakastim ročajem, je ponavadi precej znatna, posebno v primerih Tab. III, sl. 16, 19, 20, le pri primerih sl. 17, 21 in 27 je zelo majhna. Od vseh primerov se po tehnični izdelavi loči posodica Tab. III, sl. 19, ki ima dva trakasta ročaja; razloček je namreč v izrazito dobro pripravljenem materialu, ki je skoraj popolnoma črno prepečen in ima zelo vestno uglajeno, svetlikajočo se površino, na kateri skoraj ne opazimo sledov predmeta, s katerim se je glajenje izvršilo.

Pri tipu skodelic s trakastim ročajem se po obliki prav dobro ločita dve varianti. Prvi pripadajo primeri, pri katerih je osnovna oblika izražena z docela polkroglastim spodnjim delom, ki preko lahno zaobljene največje periferije blago, včasih pa le nekoliko klekasto prehaja v nizek, cilindrični vrat, ki ima pokončno in neizrazito ustje. Dno teh skodelic je ravno ali pa ima obliko omfalosa. Trakast ročaj, ki je presegajoč in mnogokrat bolj prstanaste oblike, je izpeljan iz pokončnega ustja in se nekako nasaja na največji obod posode (Tab. III, IV, sl. 16, 17, 19, 20, 25, 26, 29). Morda je ta oblika, ki je z izrazito cilindričnim vratom posebno dobro izražena v primeru Tab. II, sl. 10 in 29, tipološko res nekoliko starejša od druge variante skodelic s tra-

kastim ročajem (Tab. III, IV, sl. 18, 21, 22, 23, 27 in 28), katere karakterizira predvsem več ali manj konični spodnji del (Tab. III, IV, sl. 18, 23, 28), ki prehaja v klekasto največjo periferijo ter ima položno, le včasih malo manj izraženo rame in navzven zavihano ustje. Pri tej varianti je stojna ploskev zelo pogosto ravna. Na splošno imajo te skodelice bikoničen videz (Tab. III, IV, sl. 23, 28).

V ornamentaciji skodelic, ki sicer ni pogosta, se javljajo v prvi vrsti motivi vertikalnih ali nekoliko poševnih, po navadi širših kanelur in to na največjem obodu skodelic (Tab. III, sl. 16, 19 in 25). Zanimivo je, da je ornamentacija žlebljenja navezana izključno na domnevni starejši tip skodelic s polkroglastim spodnjim delom in cilindričnim vratom. Poleg žlebljenja sta zastopana še dva načina ornamentacije; na skodelici Tab III, sl. 17 je izvršena z nizom kratkih, pokončnih vrezov, na skodelici Tab. IV, sl. 29 pa z imitacijo vrvičnih odtisov v motivu dvojnih visečih trikotnikov. Vsekakor zelo zanimiv pojav pa je trakast ročaj na primeru Tab. IV, sl. 28, ki ima na vrhu dva plastična izrastka, ki verjetno ponazarjata takozvano anso cornuto, vendar ne v smislu, kakršne poznamo iz Podonavja, kajti v teh primerih so izrastki skoraj vedno tangencialno napram ustju, dočim sta v našem primeru postavljena na ročaju drug za drugim.

Našim skodelicam analogni primeri so zelo pogosti, poznani so predvsem iz zadnje dobe brona, pa tudi iz prve dobe železa. Posebno često so te male skodelice zastopane v gradivu ilirske naselbine na Ptujskem gradu,³³ zelo znane so tudi iz grobišč na Pobrežju, v Mariboru, Sp. Radvanju, Rušah in na drugih lokalitetih iz prve dobe železa. Veliko množino teh skodelic, posebno bikoničnega tipa (Tab. III, sl. 23), smo našli na grobišču v Ljubljani (1948—49).

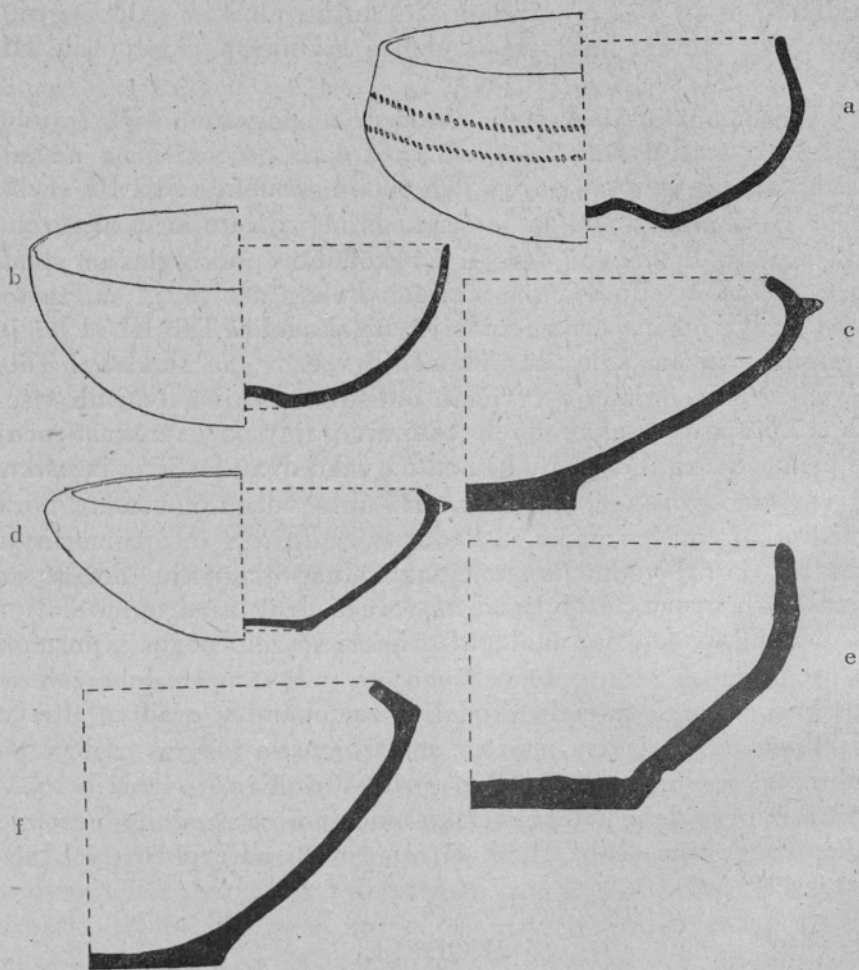
SKODELE

(Tab. IV, V, sl. 30—39; ris. 4 a—h)

Od vsega keramičnega inventarja so najčešče zastopane skodele. Glina, iz katere so one izdelane, je vedno dobro pripravljena ter pomešana s peskom in nekoliko tudi s sljudo, izdelava je včasih zelo groba in okorna, žganje pa je posebno dobro. Pri

³³ V tisku pri SAZU.

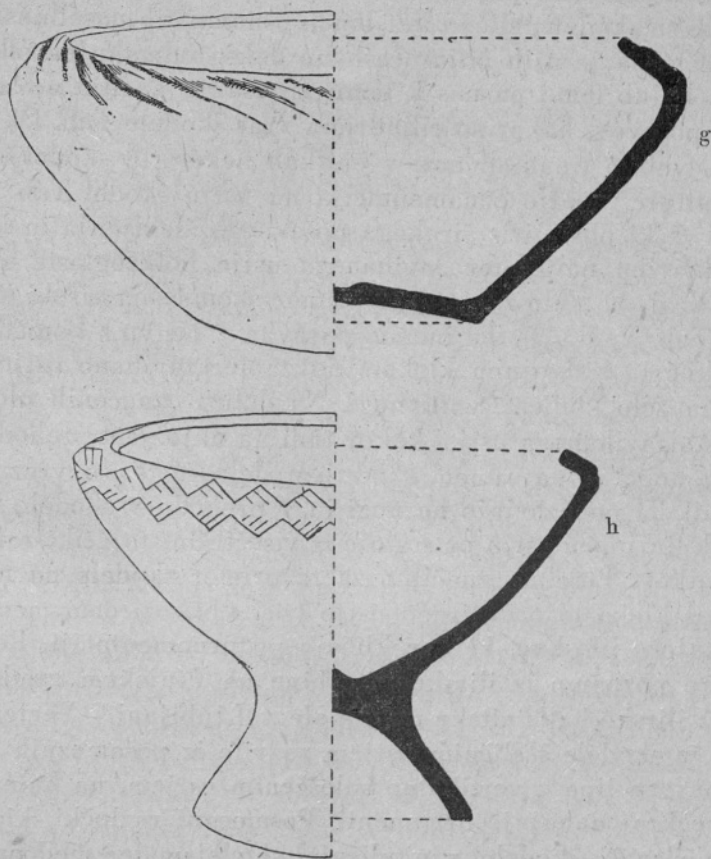
žganju so skodele zaradi intenzivnega pečenja dobile rjavkasto, rdečo ali sivkasto barvo, kar smo opazili že pri loncih, tako da je material zelo odporen in ni porozen; zato lahko domnevamo,

Risba 4

da so služile skodele za vsakdanjo potrebo. Okorno izvajanje oblik se često družijo tudi z neenakomerno debelino ostena ter z robato površino, ki je mnogokrat le površno uglajena (Tab. V, sl. 38). Nekateri primeri pa so nekoliko bolj izdelani in včasih tudi dokaj dobro uglajeni (Tab. IV, sl. 31).

Pri hajdinskih skodelah nastopata v glavnem dve varianti: oblika skodele, ki je v osnovi polkroglasta ter konična skodela. V skupini polkroglastih skodel (Tab. IV, sl. 30, 31, 32, 33) je zastopanih nekaj razločkov. Najpreprostejša je oblika prave pol-

Risba 4

kroglaste skodele z uboklim dnom in neprofiliranim pokončnim ustjem, ki je pri skodeli Tab. IV, 30 na dveh krajih s prstom vertikalno uglobljeno, kar je služilo praktičnim namenom. Tipno zelo zanimiv primer, ki pripada pravtako polkroglasti varianti, je skodela Tab. IV, sl. 31, kjer se nad največjo periferijo dviguje dokaj visok, skoraj cilindrični vrat. Karakteristika druge variante je konična oblika z ravnim dnom in z navznoter za-

vihanim ustjem, ki je klekasto profilirano (Tab. V, sl. 35) ali pa blago zaobljeno (Tab. IV, V, sl. 34, 37). Vprašanja tipološkega zaporedja, kakor tudi tipne provenijence teh dveh osnovnih oblik skodel, na tem mestu ni mogoče reševati zaradi relativno malega števila nastopajočih razločkov, posebno pa še zaradi dejstva, da so skodele, slično kot lonci, osnovni tip naselbinske keramike in da je njih pojav časovno dokaj odmaknjen od naših najdb. Kljub temu pa nas k temu vprašanju navaja nekaj značilnih pojavov, kakor so cilindrični vrat skodele Tab. IV, sl. 31, ki ima veliko tipno sličnost v oblikah nekaterih skodel slavonske kulture,³⁴ dalje ornamentacija na ustju skodel Tab. IV, V, sl. 32, 36, ki obstoji iz širokega poševnega žlebljenja in končno ozka krivina navznoter zavihanega ustja polkroglaste skodele Tab. IV, sl. 32. Zelo zanimiv je primer skodele na visoki konični nogi (Tab. V, sl. 39). Tu imamo opravka v bistvu s konično skodelo, ki ima z dvojnimi klekom navznoter zavihano ustje in ki stoji na zelo konični, votli nogi. Na dobro označenih ploskvah klekasto zavihanega ustja, kakor tudi na najožjem prehodu skodele v nogo in na samem spodnjem delu noge, so vrezani ornamenta. Ti ponazarjajo na nogi in v prehodu v skodelo tekočo cik-cak linijo, na ustju pa sestojijo iz visečih in stoječih šrafiranih trikotnikov. Posebno značilno za ta primer skodele na nogi je dvakrat klekasto profilirano ustje (ris. 4 h), oziroma med kleki nastopajoče ploskve, ki kar kličejo po ornamentaciji. Podobne primere poznamo iz ilirske naselbine na Ptujskem gradu,³⁵ pa tudi iz ilirsko-hallstattske nekröpole v Ljubljani.³⁶ Verjetno je, da so se skodele s sličnim ustjem razvile iz posameznih skodel slavonskega tipa z vertikalno sploščenim ustjem, na katerem se tudi večkrat nahajajo ornamenta. Posamezni razločki, ki obstojajo med našo skodelo, njej sličnim skodelam ter med onimi iz slavonske kulture, pripisujem časovni odmaknjenosti ter s tem v zvezi tudi določenim razvojnim tendencam, ki so narekovale posamezna preoblikovanja na, v osnovi enotnem, keramičnem tipu.

Poleg že omenjenih prečno žlebljenih ustij ter vrezanih motivov na ustju ter na nogi skodele Tab. V, sl. 39, naj v pogledu

³⁴ R. R. Schmidt: Die Burg Vučedol, T. 23, sl. 1, 8.

³⁵ V tisku pri SAZU.

³⁶ Arheološka poročila, 1950, str. 7 in sl.

ornamentacije omenim še bradavice na največji periferiji skodel Tab. IV, sl. 34, Tab. V, sl. 35, 37, od katerih je ena razpolovljena (sl. 35), druga pa je vertikalno prevrtna (Tab. IV, sl. 34 in ris. 4 d), tako da v tem primeru lahko govorimo že o praktično uporabljenem ušescu. Križ, ki ga tvorita dve globoki kaneluri na dnu, oziroma stojni ploskvi skodele Tab. IV, sl. 32, pa verjetno ni ornamentalnega značaja.³⁷

TERINE

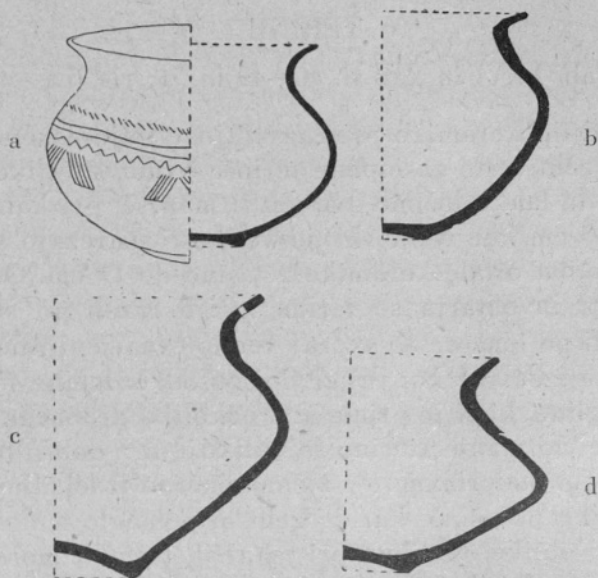
(Tab. V, VI in VII, sl. 40—49 in 51; ris. 5 a—d)

Poseben tip keramike predstavljajo v hajdinskem grobnem inventarju zelo često zastopane terine. Njihova velikost je različna, tako da lahko ločimo dve vrsti: manjše, pri katerih znaša višina do 10 cm, ter večje, ki po velikosti ustrezajo srednjevelikim primerom ostale keramike z višino do 15 cm. Od ostalega keramičnega inventarja se terine ločijo razen po svojstvenih oblikah tudi po tem, da so skoraj vedno ornamentirane in da so mnogo bolj izdelane kot drugi tipi posod. Izdelane so iz dobro prečiščene gline, ki ji je primešano nekoliko drobnega peska ter sljude. Posebno manjše terine se odlikujejo z dobro pripravljenim in žganim materialom ter z enakomerno izdelanim ostenjem ki ima gladko površino, kar je zelo pripomoglo k doslednji izvedbi njene oblike. Posebno pri manjših terinah moremo občudovati vsestransko doslednost tehničnega dela, posebno še način uglajevanja ostenja, ki ima loščen sijaj. To mehanično uglajevanje se je tudi pri terinah izvršilo v napol posušenem stanju, kar je dobro razvidno iz površine na primeru Tab. V, sl. 42. Terine večjih dimenzij imajo prav tako uglajeno površino, toda brez sijaja, ki ga imamo na manjših primerih; mislim, da je bila površina teh posod uglajevana še v dokaj vlažnem stanju, kot je to razvidno iz površine terine Tab. VII, sl. 51. Pečenje je bilo v vseh primerih zelo intenzivno, tako da je dobila glina pri žganju sivkasto, sivkastorumeno ali pa sivorjavo barvo.

Med raznimi oblikami sta v glavnem zastopana dva tipa terin. Prvi tip terin je več ali manj kroglaste oblike Tab. V, sl. 40.

³⁷ Korošec je mnenja, da tem vdolbenim križem ne moremo pripisovati kakega globjega pomena (kulturnega ali znaka lastništva, oziroma izdelovalca ali težnjo po ornamentaciji).

z neprisiljenimi, zaobljenimi prehodi med posameznimi deli posode. Spodnji del je pri tem tipu polkroglast, največja periferija ne prekomerno poudarjena in se preliva v gornji del posode, kjer je na mestu poudarjenega vratu nizek, sedlast prehod v navzven zavihano, široko razprto ustje. Pri nekaterih variantah tega tipa pa lahko pri rahlih prelomih samega profila opazimo tendenco razmejevanja posameznih delov posode, posebno pou-

Risba '5

darjanje ramena, vratu in ustja (Tab. VI, sl. 47 in ris. 5b). Drugi tip terine, katerega karakterizira primer Tab. VI, sl. 49 — zanj domnevam, da se je tipno razvil iz prvega — je rahlo bikonično zasnovan. Zanj je karakteristična profilacija z dobro naznačenimi prehodi položnega ramena v nizek, skoraj cilindričen vrat, ki prehaja v razmeroma široko, navzven zavihano ustje. Ostre meje med obema tipoma terine na hajdinskih primerih ni mogoče postaviti, kajti nekatere variante imajo poteze, ki so značilne za oba tipa. Tako ima n. pr. terina Tab. V, sl. 42 v osnovi še prvine zaobljenih oblik, posebno v spodnjem delu in največji periferiji, medtem ko v profilaciji zgornjega dela že opazimo hotenje po ostrih razmejitvah, posebno vratu od ostalih delov

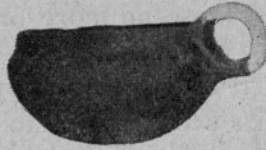
posode. Dalje predstavlja ostro bikonično zasnovana terina Tab. VI, sl. 45 neko varianto, ki se ne more prišteti niti prvemu niti drugemu tipu, vendar je po obliki vsekakor mlajša. Domnevam, da predstavljajo primeri, ki se približujejo prvemu tipu terine, neko starejšo obliko, ki s svojo kroglasto osnovo ne pozna lomljenih prehodov med posameznimi deli posode; gre torej za tendence razčlenjevanja celotne oblike, kar je, kot sem ugotovil že pri amforah z dvema ročajema, značilno za bikonično obliko mlajšega tipa. S koničnim spodnjim delom in s pojavom ostrih prehodov je pri tipno mlajših terinah določeno medsebojno razmerje posameznih delov posode, katera je sedaj oblikovana tako, da nosi višinski poudarek predvsem konični spodnji del z izrazito največjo periferijo, ki preide v zelo položno rame, na katerega se nasaja nizek, včasih tudi nekoliko višji, toda širok cilindričen vrat z močno navzven zavihanim ustjem.

Tudi v ornamentaciji, ki je na terinah tako česta, je nekaj pomembnih razlik, saj nastopa v motiviki ornamenta dvoje različnih izražanj. Ornament na terini Tab. V, sl. 40 in ris. 5a je lokaliziran na gornji del posode. Pri njem lahko razlikujemo vrhni del: niz poševnih vrezov, dveh horizontalnih in ene cik-cak vrezane linije, ki predstavlja tekoč motiv in ki se prav nič ne sklada s snopi poševnih vrezov, od katerih sta vedno po dva postavljena trikotno drug ob drugem, ne da bi se med seboj stikala. Ti snopi, spodnji del ornamenta, se na največji periferiji posode štirikrat ponove. Kljub diametralni razpostavitvi pa ni v teh ponavljajočih se snopih nobene tekoče ritmike, ki bi skladno dopolnjevala tekoče zasnovan motiv gornjih linij; v njih se bolj izraža poživljanje površine z razdeljevanjem ornamentalne ploskve v posamezne odseke, s čemer je razbita enotnost tekočega motiva. Tudi na drugih primerih (Tab. V, sl. 42, Tab. VI, sl. 43 in 49) se v ornamentu združujeta dve težnji ornamentacije: prva, horizontalno tekoča, ki prevladuje, in druga, vertikalno razdeljujoča. V sami strukturi ornamenta, pa opazimo še eno značilnost, namreč da cik-cak linije ter niz poševnih vrezov pri tipno starejši obliki terine Tab. V, sl. 40 in 42 obdajata horizontalno vrezane ravne linije ter jih nekako uokvirjata, medtem ko se isti motiv lomljenih ravnih in črtkanih linij pri tipno mlajši terini Tab. VII, sl. 51, preprosto ponavlja.

TAB. III.

sl. 15

sl. 17

sl. 14

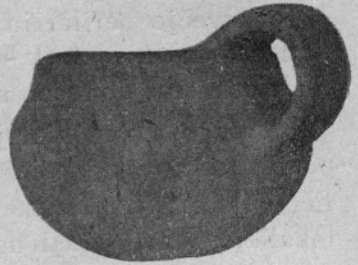
sl. 18

sl. 15

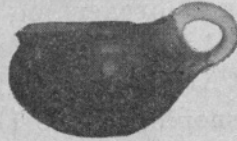
sl. 20

sl. 16

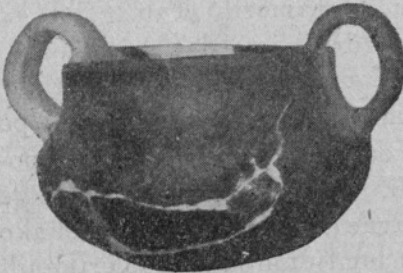
sl. 21

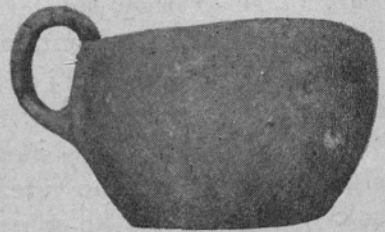
sl. 22

sl. 25

sl. 19

sl. 24

Pri naših terinah zelo osamljen, je n. pr. način ornamentacije Tab. VI, sl. 44, sestavljen iz dveh horizontalnih kanelur, ki predstavljata obenem z gornjo mejo nekoliko poševno nažlebljenega ramena, tudi mejo med ramenom in nizkim cilindričnim vratom. Medtem, ko je v večini primerov ornament na naših terinah izražen z vrezi, ki so včasih izpolnjeni z belo inkrustacijo (Tab. VII, sl. 51, morda tudi Tab. VI, sl. 45), je žlebljenje zelo redko. Zasedimo ga le na dveh terinah: na že omenjeni Tab. VI, sl. 44, in na terini Tab. VI, sl. 46, kjer je upodobljena le ena horizontalna kanelura, ki pa je ne moremo toliko prištevati k ornamentu, ker ima pravzaprav drugo funkcijo, namreč, da pomaga oblikovno oddeljevati rame od vratu in v njej lahko več ali manj gledamo mejo med dvema deloma posode. Torej lahko tudi pri terinah v njihovih mlajših variantah gledamo isto težnjo po lokalizaciji ornamenta, kakor smo to že pri amforah z dvema ročajema, da je s pojavom tendence razmejevanja posameznih delov posode v zvezi tudi lokalizacija ornamenta, katerega gornja meja postane poudarjen prehod ramena v vrat (Tab. VI, sl. 44, 44, 49 in Tab. VII, sl. 51). Končno naj še omenim nekatere momente, ki bi jih lahko šteli k ornamentaciji. To so n. pr. tri male konične bradavice, razpostavljene na ramenu terine Tab. VI, sl. 48 ter na isti terini z nizom malih luknjic prebodeno ustje. Dalje dva pokončna dvojezičasta izrastka na ramenu terine Tab. VII, sl. 51 ter dve vertikalno ovalni bradavici na prehodu ramena v vrat pri terini Tab. VI., sl. 49.

Nekaj terin, ki so zelo podobne tipno starejšim hajdinskim primerom izvira iz planih žganih grobov pri Sv. Benediktu v Slovenskih goricah,³⁸ iz grobišča iz Sp. Radvanja pri Mariboru³⁹ ter iz grobišča v Mariboru,⁴⁰ kjer je med nekaterimi variantami tega tipa bil najden tudi primer s kroglastim spodnjim delom in z zaobljeno največjo periferijo, na katero se nasaja izredno visok cilindrični vrat. Terine, katere sem v hajdinskem grobnem inventarju označil kot tipno mlajše, so pravtako znane iz grobišča v Mariboru, posebno pa še iz ilirsko-hallstattskih grobov

³⁸ Neobjavljeno.

³⁹ Neobjavljeno.

⁴⁰ Gradivo je le na splošno objavljeno. Glej opombo 28.

na dvorišču SAZU v Ljubljani.⁴¹ Na teh terinah zelo često srečujemo vertikalno podolgovate bradavice ali celo trakaste ročaje.

VRČASTE TERINE

(Tab. VI in VII, sl. 50, 52, 53; ris. 6a)

Poseben tip keramike, katerega ne moremo prišteti niti k terinam niti k loncem, nima pa pravitako vseh potez vrča, označujem kot vrčaste terine, dasiravno nekateri primeri sličijo bolj

Risba 6

loncem. To obliko, ki jo mnogokrat karakterizirajo starejše poteze, kakor n. pr. izrazito cilindričen vrat (Tab. VI, sl. 50), srečujemo prav pogosto v grobovih iz Maribora, Pobrežja in Ljubljane. Vsi primeri so navadno ornamentirani z motivom horizontalnih kanelur na poudarjenem prehodu v vrat (Tab. VI, sl. 50 in Tab. VII, sl. 52), včasih pa tudi z nazlebljeno največjo periferijo (Tab. VII, sl. 53). V obliki tega tipa posod, ki ga slehernikrat dopolnjuje še več ali manj presegajoč trakast ročaj, zasledujem mlajšo in starejšo tipno varianto. K prvi prištevam primer Tab. VII, sl. 53,⁴² z visokim, izrazito koničnim vratom, k drugi pa posodo Tab. VI, sl. 50, ki jo karakterizira docela cilindričen vrat.⁴³ Nekako iste tendence, ki so izoblikovale tipno mlajše primere malih hajdinskih amfor z dvema ročajema opa-

⁴¹ Arheološka poročila, 1950, str. 7 in sl.

⁴² Ta varianta je zastopana na ilirsko-hallstattskem grobišču v Ljubljani.

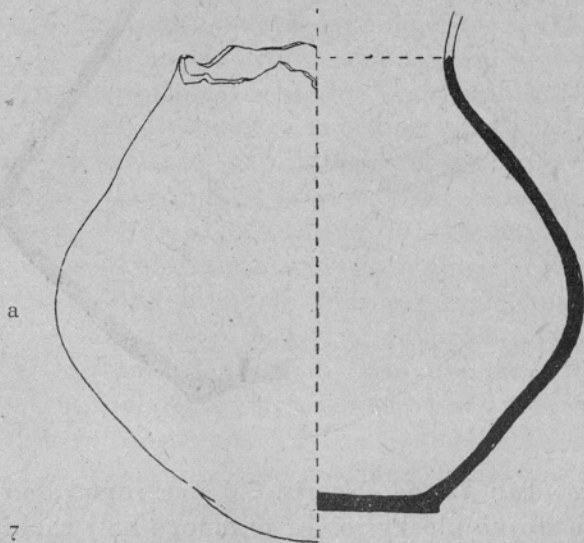
⁴³ Popolnoma identično obliko najdemo v Vučedolu. — R. R. Schmidt: Die Burg Vučedol, T. 27, sl. 2, 3.

zujemo tudi pri tem takozvanem tipu vrčastih terin. Ali pa res ti primeri predstavljajo samostojen tip keramike, za zdaj še ne morem trditi, kajti te posode so prav lahko nastale z mešanjem dveh tipov.

VEČJE ŽARE

(Tab. VII, sl. 54, 55; ris. 7a, b)

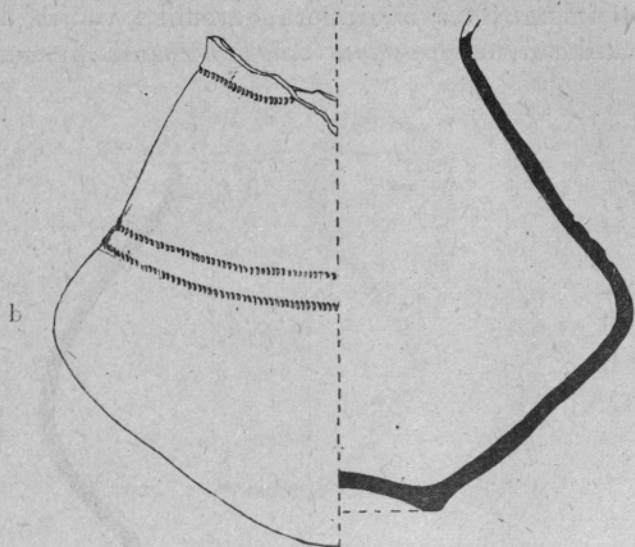
V celoti imamo le dva primera keramike večjih dimenzij, ki pa po velikosti ne presegata splošno znanih primerov urn,

Risba 7

n. pr. iz Vač, Mokronoga, Ljubljane, Maribora ali Rifnika. Obe naši posodi sta izdelani iz dobro prečiščene, toda s peskom mešane ilovice. Njihova površina je črna in mehanično uglajena. Glina je relativno dobro žgana, tako da je prelom temnosive oziroma temnorjave barve. Posodi sta v gornjem delu močno poškodovani, manjka jima gornji del vratu z ustjem, tako da le težko govorimo z gotovostjo o njihovih oblikah. Posodi sta bolj bikonično zasnovani, posebno žara Tab. VII, sl. 55; ris. 7b. Po obliki, kakor tudi po velikosti bi ta primer popolnoma ustrezal urni, odkopani l. 1948 v žganem grobu na dvorišču SAZU v Ljubljani. V tem primeru imamo opravka s koničnim spodnjim delom, ki je lahko napihnjeno in z največjo periferijo ne prehaja ostro v položno

rame. Tudi prehod ramena v koničen vrat je zelo blag, vendar dobro opazen. Vrat sam je moral biti v primeri s spodnjim delom posode relativno visok, vendar ni v nobenem slučaju presegal višine spodnjega dela posode. Dno je uboklo. Na prehodu med kratkim ramenom in vratom se nahajata dva horizontalna niza poševnih vdolbin (imitacija vrvičnih odtisov), en prav tak niz pa je ob prehodu v fragmentirano, navzven zavihano ustje.

Druga žara (Tab VII, sl. 54; ris. 7a) ima ravno dno z nekoliko poudarjeno stojno ploskvijo. Ta je mnogo bolj zaobljenih oblik, tako da je spodnji del mnogo manj koničen ter da je prehod med spodnjim in gornjim delom posode zelo prelivajoč. V gornjem delu ne ločimo nobenega izrazitega prehoda v vrat, nasprotno je na tem mestu ostenje nekoliko izboklo in zelo neprijetno prehaja v fragmentirano ustje, ki je bilo zavihano navzven. Največja periferija se nahaja pod polovično višino cele posode, kar nas spominja na obliko nekoliko večje urne iz ilirsko-hallstattskega grobišča v Ljubljani (1949) ter primerov iz žganih grobov iz Rifnika.

ZAKLJUČEK

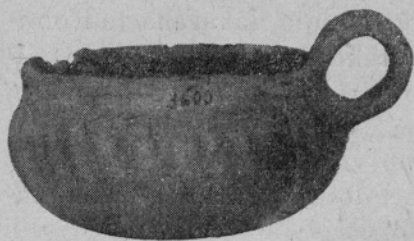
Hajdinsko grobišče pripada vrsti žganih, planih nekropol, katerih trajanje pada v čas začetka in prvih stoletij zadnjega predtisočletja. Te nekropole predstavljajo prvo kompaktnjšo celino na teritoriju Slovenije, ki nudi vpogled v kultne običaje predzgodovinskih ljudi. Toda pomanjkljivost nekdanjih izkopavanj, posebno še pomanjkanje slehernih podatkov o izkopanem gradivu, onemogoča izvajanje konkretnjših zaključkov, ki bi skušali pojasniti tudi družbeno in socialno strukturo dotičnega časa. Zato ne moremo še prodreti preko zastavljenih vprašanj v samo dogajanje, saj bi bila sleherna sodba, ki se ne bi stoodstotno opirala na materialne dokaze, več kot problematična. Vendar pa nam gradivo hajdinskega grobišča dovoljuje poseg v področje čisto kulturnega značaja in nudi nekaj važnih momentov za proučevanje najmlajše bronaste dobe, obdobja prehoda v železo, kakor tudi najstarejše dobe železa v Sloveniji. Predvsem je značilno, da se na vseh naših lokalitetih, ki sem jih omenjal v zvezi s hajdinskim, pojavljajo tipi keramike, ki so v svojih prvotnih oblikah tvorili jedro starejše kulturne skupine, namreč slavonske kulture. Dalje, da je po oblikah, nastopajočih na teh lokalitetih, pojasnjen izvor posameznih keramičnih tipov in s tem tudi težišče ter usmerjenost kulturnega izražanja v začetkih železne epohe na tem teritoriju. Ob vsem tem pa nastopa tudi vprašanje odnosa med nosilci starejše slavonske kulture ter nosilci njej sledeče kulture, ki jo nekateri imenujejo »gradiščansko«, drugi pa jo zopet označujejo kot »halštatsko«. Sodeč po materialu, posebno pa po sorodnosti oblik nekaterih tipov keramike, ki karakterizirajo hajdinsko grobišče ter grobišča v Mariboru in njegovi okolici, ki so po svojih protooblikah nedvomno last slavonske kulture, je med nosilci omenjenih kultur očitnih dokaj stikališč. Tu je seveda nekaj možnosti, namreč, ali imamo opravka pri omenjeni tipološki sorodnosti le z neko sedimentacijo starejših oblik, ki so bile prevzete v izražanje nosilcev (?) mlajših obdobj, s popolnoma svojsko kulturo ter so bile te starejše, prevzete oblike zaradi novih tendenc preoblikovane v tipe, ki jih imamo zastopane n. pr. na Hajdini, ali pa je gledati v preobrazbi neke forme, kakor n. pr. obstoja med amforo z dvema ušescema slavonske kulture

in amfore z dvema ročajema iz grobišča na Hajdini, kontinuiteto oblike, ki je podvržena nujnem in zakonitem razvoju oziroma preoblikovanju. V prvem slučaju bi imeli opravke z dvema različnima etničnima skupinama, katerih prva bi prevzela nekatere oblike od druge ter bi jih sčasoma preoblikovala po svoje. V prvem primeru bi bile tendence, po katerih se je izvršila oblikovna preobrazba (n. pr. tendenca, ki je narekovala v hajdinskih primerih izrazito visok koničen vrat), last in karakteristika druge etnične skupine in bi v njej morali gledati nosilko železnodobne kulture na tem teritoriju. V drugem primeru, da imamo opravka s kontinuiteto oblik, ki je podrejena časovnemu razvoju, pa je nujno, da predvidimo neko ožjo sorodnost v pogledu etnične pripadnosti nosilcev amfore z dvema ušescema in nosilci kulturnih ostalin hajdinskega in njemu sličnih grobišč. Vsekakor je morala tu poleg sožitja, ki je nujno tudi za prvo možnost, obstojati najožja sorodnost ter stapljanje obeh etničnih skupin, kar je predpostavil že Korošec.⁴⁴ Nedvomno je možno, da se je na neki stopnji oblikovna tvornost nosilcev slavonske kulture oplodila z nekim novim elementom, ki je odločujoče vplival na tipične oblike slavonske kulture, katere so prav zaradi uveljavljajočih se tendenc novega elementa sčasoma izgubljale nekdanjo svojskost, kajti le na ta način bi si lahko pojasnil obstoj najosnovnejših potez Slavonske kulture, ki so se kot daljen, vsekakor pa dosti prepričljiv odmev obdržale, seveda nekoliko degenerirane (oblike posod, ostanki okvirnega stila, vrezani motivi, inkrustacija, imitacija vrvice itd.) v prehodni in prvi dobi železa. S tem bi bil dan odgovor na Koroščevo vprašanje: v kaj so se preoblikovale forme slavonske kulture,⁴⁵ namreč, da so se te pod vplivom novih tendenc in zaradi same razvojne nujnosti preoblikovale v tipe posod, ki karakterizirajo takozvano hallstattsko kulturo, ali bolje rečeno starejšo železno kulturo Ilirov, katere raznolikost je seveda odvisna od poznejših lokalnih faktorjev. In če odgovorim konkretno za naš primer, da se je n. pr. amfora z dvema ušescema slavonske kulture preoblikovala, kakor je to delno razvidno iz Tab. I in II, sl. 1—10, v bikonično amforo (urno) z visokim koničnim vratom izrazito hallstattskega tipa, torej v obliko, ki je karakte-

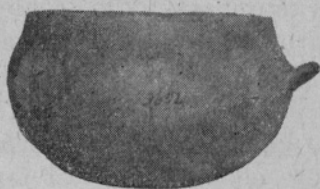
⁴⁴ Glasnik državnog muzeja u Sarajevu, 1946, str. 26.

⁴⁵ J. Korošec: Ilirska naselbina na Ptujskem gradu (v tisku pri SAZU).

TAB. IV.

sl. 25

sl. 26

sl. 27

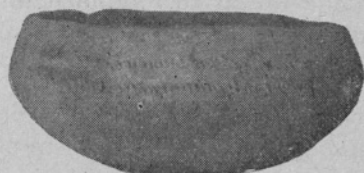
sl. 28

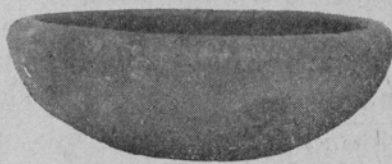
sl. 29

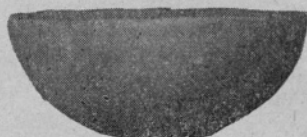
sl. 30

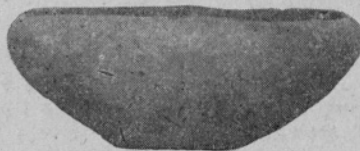
sl. 31

sl. 32

sl. 33

sl. 34

ristična tudi za poznejši čas in jo najdemo n. pr. v gomilah iz Sp. Podloža.⁴⁶ Z zadnjo predpostavko bi bila nakazana tudi najprimernejša pot k problematiki o poreklu in izvoru nosilcev kulture prehoda in dobe železa, ki so Iliri in za katere se smatra, da so severne provenijence, obenem pa bi bil osvetljen problem njihove materialne kulture, posebno vprašanje njenega vznika, za katero se, razen Koroščeve sodbe, doslej smatra kot samostojen, od starejših, na teritoriju Slovenije in njim ustrezajočih kultur, neodvisen pojav. Iz tipološkega stališča je torej vspostavljena logična zveza med slavonsko in hallstattsko kulturo in to brez kakršnihkoli občutnejših prelomov. S tem v zvezi pa bi se lahko tudi podrobneje dotaknili problema etnogeneze Ilirov na teritoriju slavonske kulture, kar pa bi vsekakor presegalo okvir te študije.

Vprašanje kronološke opredelitve hajdinskega grobišča je za sedaj še negotovo in to že zaradi pomanjkanja podatkov o izkopanem gradivu. Vendar pa lahko predpostavimo relativno starost napram sličnim najdiščem. Brez dvoma so Hajdinski grobovi starejši od pričetka grobišča na Vačah⁴⁷ in Rifniku⁴⁸ ter razen nekaterih elementov, ki so lahko istodobni, tudi starejši kot je ilirsko-hallstattska nekropola v Ljubljani.⁴⁹ Prav gotovo pa so mlajši kot je grobišče na Pobrežju pri Mariboru,⁵⁰ kot je del grobov iz Maribora⁵¹ in očitvidno kot nekateri grobovi iz Sp. Radvanja⁵² ter posameznih primerov iz Sv. Benedikta v Slovenskih goricah.⁵³ To je razvidno predvsem iz keramičnih oblik in ornamentacije. Določiti absolutno starost posameznih keramičnih tipov, oziroma nastopajočih variant, je dokaj problematično, prav zaradi tega, ker moramo računati z grobno keramiko tradicionalnih oblik in bi potemtakem s časovno opredelitvijo nek tip posode ne odgovarjal istodobnemu naselbinskemu tipu. Kajti,

⁴⁶ Neobjavljeno.

⁴⁷ Podrobnejša kronološka opredelitev Vač še ni izvršena. Hoernes stavlja pričetek grobišča v l. 800 (Wiener Prähistorische Zeitschrift, 1914, str. 51).

⁴⁸ Neobjavljeno.

⁴⁹ Arheološka poročila 1950, str. 7 in sl.

⁵⁰ Glej opombo 29. F. Baš stavlja grobišče v prehodno dobo v Hallstatt, vendar kaže, da je gradivo iz tipološkega zriža nekoliko starejše.

⁵¹ Glej opombo 28.

⁵² Neobjavljeno.

⁵³ Neobjavljeno.

če imamo res opraviti z dvema vrstama keramike, z grobno (ki je služila tudi za dekorativne in kultne svrhe) in naselbinsko, kar je zelo verjetno, je oblikovna razmaknjenost, sicer istočasno uporabljanje grobne in naselbinske keramike, bila lahko dokaj znatna. Zelo verjetno je, da se bo v bodoče pri preciznem kronološkem opredeljevanju keramike ugotovilo, da so n. pr. v določenem času uporabljali za kultne svrhe določene tipne variante, ki jim v istodobni naselbinski keramiki odgovarjajo te ali one naprednejše forme in obratno. Take ugotovitve pa danes še niso možne, ker bi za to potreboval dosledno raziskanih selišč in njim pripadajoča grobišča. Če torej sodimo o absolutni starosti hajdinske keramike, oziroma njenih posameznih tipnih variant, velja ta predpostavka le za keramiko grobov, ne pa tudi za naselbinsko keramiko. V našem primeru lahko domnevamo, da se je tip male amfore z dvema trakastima ročajema uporabljal skozi vso dobo obstoja hajdinskega grobišča, ker za to pričajo mnoge razvojne variante tega tipa posod. Ako torej vzporedimo najmlajšo varianto tega tipa z ostalim tipno najmlajšim gradivom grobišča, kot so n. pr. fibula očalarka, katerih pojav stavlja Filip za Češko v II. periodo šlesko-plateniške kulture,⁵⁴ dalje ploščate zapestnice z vzdolžnim rebrom, ki so se našle v ljubljanski nekropoli⁵⁵ v grobu, kjer je neka skodela na nogi imela sledove prirjavelega železa ter končno fragmentirana ločna fibula, katere pojav je v tej obliki pri nas pred Benacci II.^{55a} nemogoč, lahko pripišemo tipu amfore Tab. II, sl. 10 čas prehoda v 8. stol. pr. n. e. To bi bila obenem tudi spodnja meja hajdinskega grobišča. Po približnem številu na Hajdini izkopanih grobov (domnevam, da jih je bilo okoli sto) ter po raznolikosti oblik posameznih tipov keramike, kakor tudi po izkopanem metalnem gradivu, v katerem so zastopani tipi, ki kažejo poleg medsebojne oblikovne tudi časovno odmaknjenost, lahko predpostavim neko izvestno dobo trajanja oziroma uporabljanja hajdinskega grobišča. S tipno najmlajšo amforo smo skušali ugotoviti spodnjo časovno mejo hajdinskega grobišča, ki je precej verjetna, ker se omenjeni tip amfore navezuje na že poznane tipe hallstatske kera-

⁵⁴ J. Filip: Popelnicová pole a počátky železné doby v Čechách, Praha 1936/1937, str. 66.

⁵⁵ Grobišče sem vzporedil z Benacci II.

^{55a} Po Monteliusu.

mike. Težje pa je postaviti gornjo časovno mejo, oziroma kronološko opredeliti sam početek hajdinskega grobišča. Ako smatramo, da se je grobišče s predvidenim številom grobov uporabljalo vsaj eno stoletje, kar ne bi bilo pretirano, bi pričetek grobišča padel na prehod v 9. stoletje.⁵⁶ Seveda bi morali pri tem upoštevati tudi število prebivalstva grobišču pripadajoče naselbine, ki pa še danes ni raziskana oziroma odkrita. Vsekakor pa smo upravičeni misliti na daljši časovni obstoj grobišča, posebno če upoštevamo dokajšnje raznolikosti tipnih variant grobnega inventarja. Verjetno je tudi, da so nekateri grobovi starejši od prehoda v 9. stol., posebno oni, ki so vsebovali starejše tipe keramike in metalnih predmetov, seveda v kolikor ti ne pripadajo mlajšim grobovom, kar pa se, zaradi manjkajočih podatkov o izkopavanju, ne da ugotoviti. Čas okoli l. 900, kot gornja meja hajdinskega grobišča, bi tudi odgovarjal z ozirom na Koroščevo datacijo ilirskega selišča na Ptujskem gradu,⁵⁷ katerega avtor stavlja v čas med 1100 in 900, kajti dokaj keramičnega gradiva

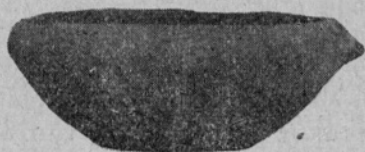
⁵⁶ W. Schmid predpostavlja (Südsteiermark in Altertum — Hausmann, str. 44, 5), da je hajdinsko grobišče mlajše kot grobovi iz Ruš (mlajše ruške grobove stavlja časovno med l. 1000 in 800). V tej svoji sodbi se opira na posamezne metalne predmete iz Hajdine, ki v Rušah niso zastopani ter na nekatere keramične oblike, za katere meni, da so pod vplivom Villanova kulture. Schmid sicer konkretno ne označi tipov keramike z oblikami Villanova urne, gotovo pa pri tem misli na amfore (urne) z dvema ročajema. Zanimivo je, da v keramiki iz mlajših ruških grobov gleda končno fazo bronastodobnih oblik, kar je nedvomno točno, poleg teh pa še obliko posod, ki so nekak prehod v nek Villanovi podoben tip. V čem in pod kakimi pogoji obstoja označeni prehod v »Villanova podoben tip« v oblikah ruške keramike, kakor tudi vprašanje nenadnega pojava Villanova oblik v hajdinski keramiki, mi ni razumljivo. Morda misli avtor na kake ekspanzije italijanskih oblik v območje jugoslovanskih Alp? Za trajanja bronaste dobe bi bilo časovno nemogoče, možno bi bilo ob samem pričetku železne dobe. Toda kje imamo dokaze za to? Saj bi morali v primeru ekspanzije italijanske oblike obstojati, in sicer na vsem področju širjenja, pa vendar nimamo n. pr. na zgodnježeleznodobnem grobišču iz Ljubljane (1948/49) nobenih keramičnih elementov, ki bi to potrjevali. Končno bi morale v hajdinskem metalnem gradivu obstojati tipične italske oblike, katerih pa nimamo zastopanih; da bi obstojal vpliv samo na keramiko ali obratno, pa ni verjetno. V hajdinski keramiki ne vidim nobenih Villanova oblik in smatram, da je ta kriterij za časovno opredeljevanje hajdinskega grobišča brezpomemben. Glede časovnega odnosa med hajdinskim in ruškim grobiščem pa sem mnenja, da lahko del hajdinskih grobov vzporejamo s starejšimi ruškimi grobovi. Vsekakor so v tem času stiki z Italijo lahko že obstojali, prepričan pa sem, da niso imeli za posledico tako dalekosežnih vplivov, kakor jih predvideva Schmid z ozirom na keramiko. Mnenja sem, da je ravno keramika najdlje obdržala svojstven izraz in da imamo pri nas z močnejšimi tujimi elementi opravka šele v času Arnoaldi stopnje in še to indirektno — pod vplivom metalnih posod.

⁵⁷ V tisku pri SAZU.

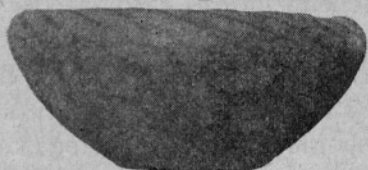
iz te naselbine sliči posameznim hajdinskim primerom, čeprav je ono morda časovno nekoliko starejše. Verjetno je, da se bo gornja časovna opredelitev hajdinskega grobišča v bodoče morala v marsičem izpopolniti, oziroma popraviti, posebno, ko bomo imeli z obdelanimi, hajdinskemu sličnimi grobišči jasnejši vpogled v tipologijo tega obdobja. Vsekakor pa je pri reševanju kronoloških, kakor tudi tipoloških problemov nujno, da res znanstveno raziščemo in odkrijemo vsaj eno nekropolo s podobnim gradivom ter da na podlagi inventarja posameznih grobov razčistimo to ali ono negotovost.

Kljub izvedenemu poizkusu kronološke opredelitve, pa nismo odgovorili na vprašanje, kateri dobi pripada hajdinsko grobišče, namreč: ali pada v obdobje bronaste ali železne dobe. Železnih pridevkov ni, tudi Skrabar jih v svojih poročilih ne omenja, čeprav je možno, da so v nekaterih grobovih morda bili, toda tako malenkostni ali pa v razpadajočem stanju, da jim niso pri izkopavanju posvetili večje pozornosti in so nam zaradi tega propadli. Vendar pa, sodeč po materialu, domnevam, da je hajdinsko grobišče v večji meri bronastodobnega značaja, vendar pa se dotika epohe železa vsaj z nekaterimi tipnimi variantami keramike in tudi s posameznimi nastopajočimi oblikami metalnih predmetov. V zvezi z mojo datacijo hajdinskega grobišča ter na podlagi samega tu izkopanega gradiva se nam vzbuja nekaj najosnovnejših, vendar pomembnih vprašanj. Kako stališče je zavzeti do mnenj Reinneckeja, Menghina, Decheletta, Schlitza in nekaterih drugih, ki postavljajo začetek hallstattske periode silno daleč, celo v 12. stol.? Katera starejša najdišča alpskega in srednjeevropskega področja lahko res vzporejamo s hallstattskim? Kdaj smo pravzaprav upravičeni govoriti o železni dobi, oziroma kdaj se je pričelo uporabljati železo? Jasno je, da pričetek železne dobe v različnih pokrajinah ni vezan na isti čas in da se je uporaba te kovine postopoma širila. Toda odkod? Katera je bila smer širjenja? Dalje kakšne družbene, gospodarske in socialne spremembe so vezane na ta čas? Vsekakor je bilo obdobje prehoda v železno epoho, kateremu pripisujem hajdinsko grobišče, silno razgibano, kajti v njem morajo koreniniti pogoji, na katerih temelji vsestranski vspon prvega predtisočletja. O teh vprašanjih ne mislim razmotrivati na tem mestu, uverjen pa sem, da bo gradivo, posebno naših najdišč, dokaj

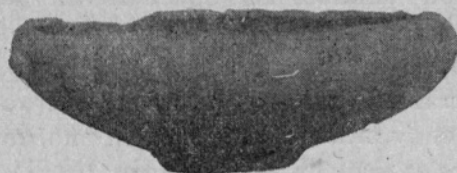
TAB. V.

sl. 35

sl. 36

sl. 37

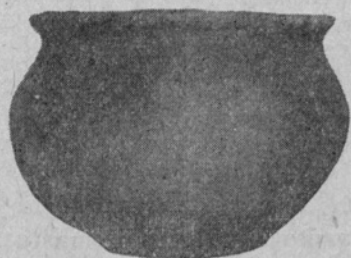
sl. 38

sl. 39

sl. 40

sl. 41

sl. 42

pripomoglo k dokončni rešitvi tega problema, ki obsega širše časovno obdobje; temu pripada tudi hajdinski grobni inventar, ki kaže stanje materialne kulture tik pred pričetkom železne dobe.

KERAMIKA

Male žare z dvema ročajema

1. Nekoliko poškodovana, sedaj zopet dopolnjena, rjavkasto pečena žara iz gline, pomešana z drobnejšim peskom in nekoliko s sljudo. Dno posode je uboklo in ima prav nizko prstanasto nogo. Spodnji del je skoraj polkroglast in prehaja preko močno zaobljene največje periferije zložno v visok, nekoliko koničen vrat z malenkostno navzven zavihanim ustjem. Na prehodu ramena v vrat, ki v profilu ni poudarjen, so tri horizontalne kanelure, ki jih prekinjata dva mala trakasta ročaja, od katerih je danes eden dopolnjen, in ki vežeta rame s spodnjim delom vratu. Višina posode 16,6 cm, premer dna 7,7 cm, premer največje periferije 18,6 cm, premer ustja 9,5 cm (3551; Tab. I. sl. 5, ris. 1b.)⁵⁸

2. Popolnoma ohranjena, mala, rjavo pečena žara iz gline, pomešana nekoliko z drobnejšim peskom in z nekoliko mehanično uglajeno, danes že malo poškodovano površino. Dno posode je ravno, spodnji del je koničen in prehaja v dokaj poudarjeno največjo periferijo. Koničen vrat je visok in ima lahno navzven zavihano ustje. Dva mala trakasta ročaja ovalnega preseka sta nameščena na neizrazitem ramenu. Višina posode 12,5 cm, premer dna 5,6 cm, premer največje periferije 12,2 cm, premer ustja 8,7 cm. (3552; Tab. II. sl. 8.)

3. Le nekoliko pri ustju poškodovana, rumenkasto rjavo pečena žara iz gline, ki je pomešana z drobnejšim peskom in s sljudo. Površina posode, posebno pa gornji del vratu, kaže sledove mehničnega uglajevanja. Dno posode je ravno, spodnji del posode je sicer koničen, vendar pa daje zaradi obsežne, poudarjene in močno zaobljene največje periferije nekoliko vrečast vtis. Dolgo položno rame prehaja v nizek, cilindričen vrat, ki ima le rahlo navzven zavihano ustje. Meja med ramenom in vratom ni izražena. Na gornjem delu posode se nahaja ornament treh horizontalno vrezanih linij in nad njimi vrezane valovnice, ki je na vsaki strani obdan z dvema spiralnima vrezoma. Dva mala, dokaj nerodno izdelana ročaja, sta nameščena na gornjem delu ramena. Cela posoda je nekoliko deformirana. Višina posode 14,4 cm, premer dna 8,2 cm, premer največje periferije 19,2 cm, premer ustja 12,2 cm. (3553; Tab. I. sl. 1, ris. 1a.)

4. Le pri ustju nekoliko poškodovana, rjavo črno pečena žara iz gline, pomešana s sljudo in z drobnim peskom. Površina posode je mehanično uglajena, vendar pa danes že nekoliko poškodovana. Dno je dokaj obsežno in

⁵⁸ Prva številka v oklepaju je inventarna številka predmeta iz ptujskega muzeja, nadaljnje oznake se nanašajo na priložene tabele in risbe. Tabele in risbe predstavljajo keramično gradivo iz Zg. Hajdine, ki se nahaja v Mestnem muzeju v Ptujju. Le skodelica Tab. IV. sl. 29 in terina Tab. VI. sl. 49 sta iz Pokrajinskega muzeja v Mariboru.

ravno, spodnji konični del je precej izbokel, največja periferija pa je močno zaobljena in poudarjena. Zelo položno rame neprisiljeno prehaja v izrazit, nevisok, cilindričen vrat, ki ima le nekoliko navzven zavihano ustje. Dva mala, trakasta ročaja vežeta rame s sredino vratu. Posoda je nekoliko deformirana. Višina posode 16,2 cm, premer dna 10,6 cm, premer največje periferije 21,9 cm, premer ustja 14,5 cm. (3554; Tab. I. sl. 5.)

5. Nekoliko fragmentirana, rdeče rjavo žgana žara iz gline, močno pomešana z drobnim peskom in s sljudo. Površina je grobo mehanično uglajena. Nekoliko poudarjeno dno je ravno, spodnji, konični del je malo napet ter prehaja v rahlejšje zaobljeno, poudarjeno največjo periferijo. Prehod iz kratkega ramena v visok kóničen vrat je poudarjen z dokaj globokim žlebom. Ustje posode je malenkostno zavihano navzven. Dva mala trakasta ročaja, od katerih je eden fragmentiran in dopolnjen, vežeta rame s spodnjim delom vratu. Višina posode 19,0 cm, premer dna 9,0 cm, premer največje periferije 21,6 cm, premer ustja 12,5 cm. (3557; Tab. I. sl. 6, ris. 1c.)

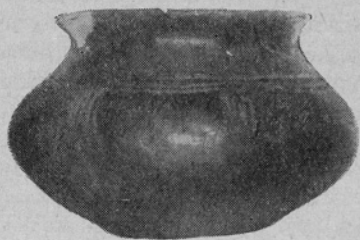
6. Rdeče rjavo žgana žara iz gline, ki je pomešana z bolj grobim peskom in s sljudo. Površina posode je precej poškodovana in raskava, vendar pa na posameznih mestih kaže sledove mehničnega uglajevanja. Dno je ravno, spodnji del je bolj polkroglaste oblike in v zaobljeni liniji prehaja preko največje periferije v položno rame, na katerega se nasaja nizek kóničen vrat z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Dva mala trakasta ročaja se nahajata na ramenu. Višina posode 13,9 cm, premer dna 7,2 cm, premer največje periferije 18,4 cm, premer ustja 10,2 cm. (3590; Tab. I. sl. 2, ris. 1e.)

7. Rdeče rjavo žgana žara iz gline, nekoliko pomešana z drobnim peskom. Površina posode je delno mehanično uglajena. Dno je ravno, spodnji del posode je kóničen in prehaja v poudarjeno največjo periferijo. Prehod iz kratkega ramena v zelo visok kóničen vrat je poudarjen, ustje pa je le nekoliko zavihano navzven. Dva mala trakasta ročaja vežeta rame s spodnjim delom vratu. Višina posode 13,4 cm, premer dna 7,4 cm, premer največje periferije 16,3 cm, premer ustja 7,1 cm. (3594; posoda je tipa Tab. II. sl. 9.)

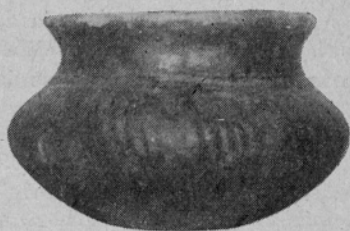
8. Le nekoliko fragmentirana rumenkasto-rdeče pečena urna iz gline, ki je nekoliko pomešana z drobnejšim peskom in s sljudo. Površina posode je mehanično uglajena. Prav nizka cilindrična noga ima ravno dno. Spodnji konični del prehaja v izrazito največjo periferijo, slabo naznačeno rame pa se brez poudarka nadaljuje v dokaj visok, kóničen vrat z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Nekako na prehodu ramena v vrat se nahajajo tri horizontalne kanelure, ki so prekinjene z dvema malima trakastima ročajema, ki vežeta rame s spodnjim delom vratu. Višina posode 14,5 cm, premer dna 9,0 cm, premer največje periferije 20,0 cm, premer ustja 12,5 cm. (3608; Tab. I. sl. 4.)

9. V zgornjem delu močno fragmentirana, rjavo pečena žara iz nekoliko slabše pripravljene gline. Površina posode je le bežno mehanično uglajena in danes že precej poškodovana. Dno je ravno, spodnji del je skoraj polkroglast in prehaja preko zaobljene največje periferije v dokaj pokončen vrat. Ustje ni ohranjeno. Dva trakasta ročaja, ki sta danes fragmentirana, sta nameščena na neizrazitem ramenu. Višina ohranjene posode 12,9 cm,

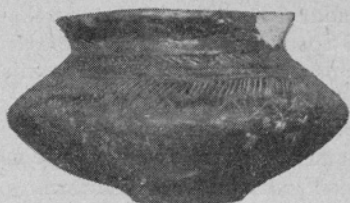
TAB. VI.

sl. 43

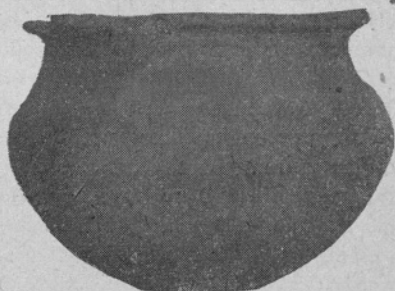
sl. 44

sl. 45

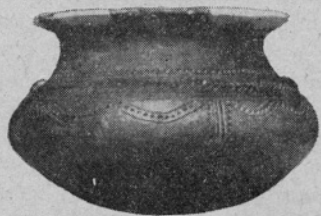
sl. 46

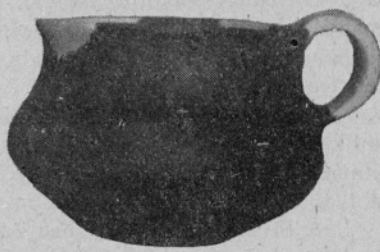
sl. 47

sl. 48

sl. 49

sl. 50

premer dna 5,6 cm, premer največje periferije 16,8 cm. (3609; posoda je tipa Tab. I. sl. 2.)

10. Fragmentirana, toda danes rekonstruirana in dopolnjena, rjavo-črno pečena žara iz dobro prečiščene gline, ki je nekoliko pomešana s peskom in s sljudo. Površina posode je mehanično uglajena. Dno posode je uboklo, spodnji del je koničen, največja periferija pa je močno poudarjena in potisnjena globoko navzdol. Položno rame prehaja brez poudarka v visok, koničen vrat z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Dva mala, trakasta ročaja, ki se nahajata na gornjem delu ramena, prekinjata ornament treh horizontalnih nizov jamic, treh horizontalno vrezanih linij, med katerimi se nahaja vrsta stoječih trikotnikov, ki sestojijo iz pasov treh vrezanih linij. Višina posode 18,5 cm, premer dna 6,7 cm, premer največje periferije 20,0 cm, premer ustja 11,8 cm. (3610; Tab. II. sl. 9, ris. 1. f.)

11. Nekoliko fragmentirana, danes dopolnjena, rjavkasto-črno pečena žara iz dobro prečiščene, nekoliko s peskom in s sljudo mešane gline. Površina posode je vestno mehanično uglajena, vendar danes že nekoliko poškodovana. Nizka cilindrična noga ima uboklo dno. Spodnji del posode je koničen in preide v precej ostro poudarjeno največjo periferijo. Meja med kratkim ramenom in visokim cilindričnim vratom, ki ima široko navzven zavihano, toda ozko ustje, je označena s tremi horizontalnimi kanelurami, od katerih izhaja šest snopov vertikalnih kanelur. Ornament je prekinjen z dvema malima, trakastima ročajema, ki se nahajata na ramenu in od katerih je eden fragmentiran. Višina posode 14,4 cm, premer dna 7,1 cm, premer največje periferije 15,5 cm, premer ustja 9,9 cm. (3620; Tab. II. sl. 10, ris. 1d.)

12. Nekoliko fragmentirana, danes dopolnjena, rdečkasto rjavo pečena žara iz gline, pomešana s peskom in s sljudo. Površina posode je precej poškodovana, vendar pa kaže sledove mehaničnega uglajevanja. Dno posode je ravno, spodnji del pa je koničen in nekoliko zaobljen. Največja periferija prehaja v neizrazito rame, ki je s plitkim horizontalnim žlebom ostro ločeno od visokega koničnega vratu, ki ima nekoliko navzven zavihano ustje. Dva mala, trakasta ročaja vežeta rame s spodnjim delom vratu. Višina posode 15,9 cm, premer dna 8,0 cm, premer največje periferije 16,8 cm, premer ustja 11,4 cm. (3621; Tab. II. sl. 7.)

Lonci

13. Popolnoma ohranjen, sivo-rdeče pečen, jajčasto ovalen lonec, dokaj okorno izdelan iz gline, pomešana s peskom. Dno je ravno, največja periferija je potisnjena v spodnjo tretjino, ustje pa je nekoliko zavihano navzven. Na gornji polovici je horizontalno, plastično rebro, ki je vertikalno nažlebljeno. Višina posode 15,9 cm, premer dna 12,8 cm, največje periferije 14,1 cm, ustja 12,8 cm. (3588; Tab. II, sl. 11., ris. 2a.)

14. Ob ustju nekoliko poškodovan, sivo žgan, jajčasto-ovalen lonec z nekoliko uboklim dnom in z navzven zavihanim ustjem. Višina lonca 15,3 cm; premer dna 6,7 cm, največje periferije 12,5 cm, ustja 10,4 cm. (3611; Tab. II, sl. 12.)

15. Sivo-rdeče pečen lonec, čašaste oblike, dokaj grobo izdelan iz ilovice, pomešana z grobim peskom. Dno je ravno, največji obod predstavlja neprofi-

lirano, pokončno ustje. Višina posode 11,1 cm; premer dna 7,1 cm, ustja 11,6 cm. (5587; Tab. III, sl. 13, ris. 2c.)

16. Pri ustju nekoliko fragmentiran, rdeče-sivo pečen, jajčasto-ovalen lonec z ravnim dnom in z navzven zavihanim ustjem. Največja periferija je v zgornji tretjini lonca. Višina lonca 11,1 cm; premer dna 7,4 cm, največje periferije 13,0 cm, ustja 10,9 cm. (5596, Tab. III, sl. 14, ris. 2b.)

17. Popolnoma ohranjen, sivkasto-rjavo pečen, jajčasto-ovalen lonec iz gline, pomešane z drobnim peskom. Ostenje je dokaj dobro mehanično uglajeno. Dno je ravno, ustje je primeroma ostro zavihano navzven, največja periferija pa je na zgornji tretjini posode. Majhen trakast ročaj veže največjo periferijo z ramenom. Višina lonca 10,9 cm; premer dna 7,8 cm, največje periferije 14,1 cm, ustja 13,1 cm. (5592; Tab. III, sl. 15.)

18. Fragmentiran, sivo pečen, jajčasto-ovalen lonec z ravnim dnom, z navzven zavihanim ustjem in s fragmentiranim, trakastim ročajem na največji periferiji. Višina lonca 11,5 cm, premer dna 9,0 cm. (5613.)

Skodelice s trakastim ročajem

19. Popolnoma ohranjena, sivo žgana skodelica iz ilovice, pomešane z zelo drobnim peskom. Skodelica ima dno v obliki omfalosa, spodnji del je polkroglast in preko položnega ramena prehaja v nizek cilindričen vrat s pokončnim, neprofiliranim ustjem. Širok, trakast ročaj je nekoliko presegajoč in veže ustje z največjo periferijo, kjer se nahajajo ozke, vertikalne kanelure. Posodica kaže v spodnjem delu sledove požara. Višina 4,8 cm; premer dna 2,6 cm, največje periferije 8,1 cm, ustja 6,8 cm. (5584; Tab. III, sl. 16, ris. 3b.)

20. Rjavkasto sivo pečena skodelica iz dobro prečiščene gline z uglajenim ostenjem. Dno je v obliki omfalosa, spodnji del je polkroglast, kratko rame prehaja v nizek, cilindričen vrat s pokončnim, neprofiliranim ustjem. Na ostro poudarjeni največji periferiji je horizontalen niz pokončnih vrezov. Fragmentiran trakast ročaj je bil presegajoč in je vezal največjo periferijo z ustjem. Višina skodelice 4,6 cm; premer dna 2,5 cm, največje periferije 8,8 cm, ustja 7,7 cm. (5571; Tab. III, sl. 17.)

21. Popolnoma ohranjena, sivkasto žgana skodelica iz gline, pomešane z zelo finim peskom. Obrabljeno dno je bilo v obliki omfalosa, spodnji del skodelice je zaobljen in se končuje v močno poudarjeni največji periferiji. Rame je zelo izrazito in se zaključuje v navzven zavihanem ustju. Zelo širok, presegajoč, trakast ročaj veže ustje z največjo periferijo. V spodnjem delu, nasproti ročaju, je skodelica poškodovana od ognja. Višina 5,5 cm; premer dna 2,0 cm, največje periferije 7,0 cm, ustja 6,0 cm. (5570; Tab. III, sl. 18, ris. 5d.)

22. Nekoliko fragmentirana, toda rekonstruirana, črna pečena skodelica iz zelo dobro prečiščene gline. Ostenje skodelice je silno vestno mehanično uglajeno, da ima loščen sijaj. Dno skodelice je v obliki omfalosa, spodnji del je polkroglast, kratko in položno rame pa prehaja v izrazit cilindričen vrat z neprofiliranim, pokončnim ustjem. Dva trakasta ročaja, od katerih je eden fragmentiran, vezeta ustje z največjim obodom posodice in sta presegajoča.

Največja periferija je bila opremljena s plitkimi, vertikalnimi kanelurami. Višina 5,7 cm, premer največje periferije 10,3 cm. (5580; Tab. III, sl. 19, ris. 5c.)

23. Popolnoma ohranjena, rjavkasto-sivo pečena skodelica z uboklim dnom, s polkroglastim spodnjim delom in z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Presegajoč trakast ročaj veže največji obod z ustjem. Višina skodelice 4,5 cm, premer dna 5,2 cm, premer ustja 8,7 cm. (3567; Tab. III, sl. 20.)

24. Fragmentirana, temnosivo pečena skodelica z uboklim dnom in z nizko prstanasto nogo. Spodnji del skodelice je bolj koničen, največja periferija je močno zaobljena, drobnost ustje pa je zavihano nekoliko navzven. Fragmentiran, trakast ročaj je vezal ustje z največjim obodom in je bil presegajoč. Višina 4,6 cm, premer dna 2,7 cm, ustja 7,8 cm. (3568; Tab. III, sl. 21, ris. 5a.)

25. Nekoliko fragmentirana, rdečkasto-sivo pečena skodelica iz gline, nekoliko pomešane z drobnim peskom in z dobro uglajenim ostenjem. Dno je omfalos, konični spodnji del prehaja v dobro poudarjeno največjo periferijo. Rame je široko in ima nekoliko navzven zavihano ustje. Fragmentiran, trakast ročaj je bil presegajoč in je vezal največji obod z ustjem. Višina 4,4 cm; premer dna 2,8 cm, največje periferije 7,4 cm, ustja 7,5 cm. (3569; Tab. III, sl. 22.)

26. Pri ustju nekoliko fragmentirana, rjavkasto sivo pečena skodelica iz gline, pomešane nekoliko s peskom. Ostenje je mehanično uglajeno. Dno je v obliki omfalosa, spodnji del posodice je visok in koničen, največja periferija, ki je dobro poudarjena, prehaja v položno rame z navzven zavihanim ustjem. Trakast ročaj je presegajoč in veže največji obod z ustjem. Višina 5,2 cm; premer dna 3,0 cm, največje periferije 8,2 cm, ustja 7,5 cm. (3575; Tab. III, sl. 25.)

27. Popolnoma ohranjena, rdeče sivo pečena skodela s trakastim, presegajočim ročajem. Dno je zelo obsežno in ravno, ostenje posode pa je bolj polkroglaste oblike z neizrazitim ustjem. Višina 8,5 cm, premer dna 8,8 cm, ustja 12,6 cm. (3565; Tab. III, sl. 24.)

28. Docela ohranjena, rdeče-rjavo pečena skodela z dnom v obliki omfalosa, s polkroglastim spodnjim delom, ki preko neizrazite največje periferije prehaja v nizek, cilindričen vrat z neprofiliranim, pokončnim ustjem. Presegajoč trakast ročaj veže največji obod posodice z ustjem. Največja periferija je široko, poševno nazlebljena. Višina posodice 5,1 cm; premer dna 2,7 cm, največje periferije 10,6 cm, ustja 1,5 cm. (3600; Tab. IV, sl. 25.)

29. Nekoliko fragmentirana, rjavo-sivo pečena skodelica iz dobro prečiščene ilovice in z uglajenim ostenjem. Dno je omfalos, spodnji del izrazito polkroglast, največja periferija blago prehaja v nizek cilindričen vrat z neizrazitim pokončnim ustjem. Trakast ročaj je bil presegajoč in je vezal največji obseg posodice z ustjem. Višina 5,5 cm; premer dna 2,7 cm, največje periferije 10,5 cm, ustja 9,1 cm. (Tab. IV, sl. 26.)

30. Fragmentirana, toda danes rekonstruirana, rjavo-sivo pečena skodelica z zelo tankim ostenjem. Dno je omfalos, spodnji del polkroglast, slabo izražena največja periferija pa prehaja v navzven zavihano ustje. Dokaj velik, trakast ročaj je presegajoč in veže največji obod z ustjem.

TAB. VII.

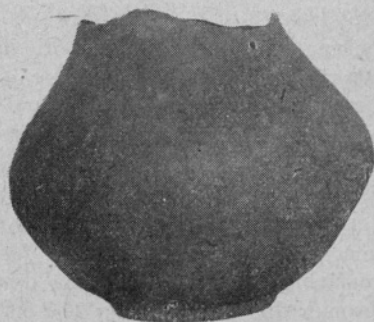
sl. 51

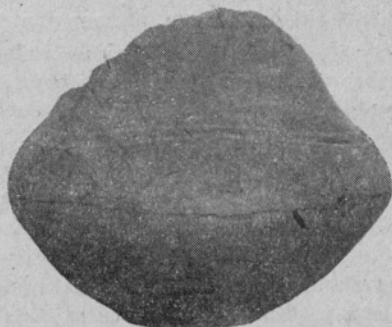
sl. 52

sl. 53

sl. 54

sl. 55

Višina 5,2 cm; premer dna 2,2 cm, največje periferije 10,0 cm, ustja 9,5 cm. (3578; Tab. IV, sl. 27.)

31. Popolnoma ohranjena, rjavo-sivo pečena večja skodela iz gline, pomešane z grobim peskom. Nizka, cilindrična noga ima ravno dno, spodnji del je koničen in prehaja preko klekaste največje periferije v konično rame z navzven zavihanim ustjem. Visoko presegajoč, trakast ročaj veže največjo periferijo z ustjem in ima na vrhu dva izrastka v obliki koničnih bradavic. Višina posode 10,1 cm, višina ročaja 10,0 cm; premer dna 9,0 cm, največje periferije 16,4 cm, ustja 16,0 cm. (3587; Tab. IV, sl. 28, ris. 5e.)

32. Sivkasto pečena, polkroglasta skodelica z nizkim cilindričnim vratom in nekoliko navzven zavihanim robom, ki je fragmentiran. Delno ohranjen, trakast ročaj je bil presegajoč in je vezal ustje z največjo periferijo. Dno skodelice je v obliki omfalosa. Višina posodice 3,3 cm; premer dna 2,7 cm, največje periferije 6,9 cm, ustja 6,3 cm. (3572.)

33. Večja, rdeče pečena skodela, ki je nekoliko fragmentirana. Nizka, cilindrična noga ima ravno dno, spodnji del skodele je polkroglast, ustje pa je zavihano nekoliko navznoter. Fragmentiran, trakast ročaj veže ustje z največjim obodom posode. Višina skodele 11,0 cm, premer dna 8,9 cm, ustja 18,0 cm. (3619.)

34. Nekoliko fragmentirana, sivo-rjavo pečena skodelica s polkrožnim spodnjim delom, nizkim, cilindričnim vratom ter z navzven zavihanim ustjem. Dno skodelice je ravno, vendar na sredi nekoliko odebeljeno. Fragmentiran, trakast ročaj je bil presegajoč ter je vezal ustje z največjim obodom posodice. Višina 4,7 cm; premer dna 2,5 cm, največje periferije 7,8 cm, ustja 7,8 cm. (3575.)

35. Fragmentirana, polkroglasta skodela iz sivo pečene, s peskom mešane ilovice. Dno posode je ravno, ustje je pokončno in neprofilirano, danes fragmentiran, trakast ročaj pa je vezal ustje z največjim obodom in je bil presegajoč. Višina skodele 6,3 cm; premer dna 6,2 cm, ustja okoli 14,5 cm. (3615.)

Skodele

36. Polkroglasta, rdeče pečena skodela s pokončnim ustjem, ki je na dveh koncih s prstom vertikalno uglobljen. Dno skodele je kroglasto uboklo. Višina skodele 6,5 cm, premer dna 4,5 cm, ustja 14,8 cm. (3576; Tab. IV, sl. 30.)

37. Popolnoma ohranjena, rjavo-sivo pečena skodela iz ilovice, ki je dobro prečiščena in nekoliko pomešana s peskom in s sljudo. Dno skodele je v obliki omfalosa, ki je iz notranje strani uglobljeno. Spodnji del je polkroglast, največji obod je nekoliko poudarjen, nad njim pa je relativno visok, cilindričen vrat s pokončnim, neprofiliranim ustjem. Na največji periferiji sta dva horizontalna žigosana niza. Višina skodele 5,7 cm; premer dna 4,7 cm, največje periferije 11,7 cm, ustja 10,1 cm. (3601; Tab. IV, sl. 51, ris. 4a.)

38. Popolnoma ohranjena, sivo-črno pečena polkroglasta skodela z oblim, navznoter zavihanim ustjem, ki je prečno nažlebljeno. Ravno dno ima dva žleba v obliki križa. Višina skodele 7,2 cm, premer dna 8,4 cm, ustja 22,0 cm. (3560; Tab. IV, sl. 32.)

39. Sivo pečena, polkrožna skodela z neizrazitim ustjem in z dnom v obliki omfalosa. Višina skodele 4,4 cm, premer dna 2,5 cm, ustja 11,2 cm. (5577; Tab. IV, sl. 33, ris. 4b.)

40. Rdeče-sivo pečena konična skodela z nekoliko uboklim dnom ter z bolj krožno navznoter zavihanim ustjem, pod katerim je horizontalna, vertikalno prevrtana bradavica. Višina skodele 6,6 cm, premer dna 7,1 cm, ustja 20,0 cm. (3598; Tab. IV, sl. 34, ris. 4d.)

41. Sivo-črno pečena, popolnoma ohranjena bikonična skodela z nekoliko uglajeno površino. Ustje je klekasto zavihano navznoter, pod njim pa je horizontalno podolgovata in s prstom razpolovljena bradavica. Dno skodele je ravno. Višina 6,0 cm, premer dna 7,8 cm, ustja 17,5 cm. (3561; Tab. V, sl. 35.)

42. Popolnoma ohranjena, sivo pečena konična skodela iz ilovice, nekoliko pomešane s peskom. Ustje je klekasto zavihano navznoter in je opremljeno s širokimi, poševnimi kanelurami. Dno skodele je uboklo in na notranji strani uglobljeno. Višina skodele 7,7 cm, premer dna 7,7 cm, ustja 15,7 cm. (3604; Tab. V, sl. 36, ris. 4g.)

43. Rdeče-sivo pečena, konična skodela z nekoliko fragmentiranim, navznoter zavihanim ustjem ter z ravnim dnom. Na največji periferiji je horizontalna podolgovata jezičasta bradavica. Višina skodele 5,5 cm, premer dna 5,5 cm, ustja 17,6 cm. (3599; Tab. V, sl. 37, ris. 4e.)

44. Popolnoma ohranjena, sivo-rjavo pečena konična skodela z navznoter zavihanim robom, ravnim dnom ter z nizko, cilindrično nogo, ki jo omejuje globoka kanelura ob prehodu v spodnji del skodele. Tudi na notranji strani je poudarjeno dno s kaneluro. Višina skodele 7,5 cm, premer dna 8,2 cm, ustja 16,2 cm. (3555; Tab. V, sl. 38, ris. 4e.)

45. Rjavkasto-sivo pečena, popolnoma ohranjena skodela na nogi iz dobro prečiščene, nekoliko z grobim peskom mešane ilovice, ki je dobro žgana. Površina posode je nekoliko mehanično uglajena. Votla noga je konična in nekoliko zaobljeno prehaja v koničen spodnji del skodele. Ustje skodele je dvojnoklekasto zavito navznoter. Na profiliranem ustju je motiv vrezanih, stoječih in visečih, praznih in šrafiranih trikotnikov; motiv cik-cak vrezane linije pa je na prehodu noge v skodelo in v spodnji polovici konične noge. Višina cele skodele 11,8 cm, višina noge 2,9 cm, višina skodele 8,9 cm, premer ustja 14,0 cm, premer stojne ploskve noge 7,2 cm, premer prehoda noge v skodelo 4,2 cm. (3583; Tab. V, sl. 39, ris. 4h.)

46. Rjavkasto-sivo pečena konična skodela z navznoter zavihanim ustjem ter ravnim dnom. Pod ustjem je mala, prevrtana luknjica. Višina skodele 6,6 cm, premer dna 7,2 cm, ustja 17,5 cm. (3564, ris. 4f.)

47. Sivo pečena, fragmentirana konična skodela z ravnim dnom in navznoter zavihanim ustjem. Višina skodele 8,6 cm, premer dna 7,2 cm, ustja 22,6 cm. (3618.)

48. Nekoliko fragmentirana, konična, sivkasto pečena skodela z ravnim dnom in s klekasto navznoter zavihanim ustjem. Višina skodele 7,7 cm, premer dna 7,8 cm, premer ustja 19,5 cm. (3617.)

49. Rjavkasto pečena, polkroglasta skodela z neprofiliranim pokončnim ustjem ter z ravnim dnom. Skodela je močno fragmentirana. Višina posode 5,8 cm, premer dna okoli 4,2 cm, ustja 10,5 cm. (3616.)

50. Sivo pečena, polkroglasta skodela z navznoter zavihanim ustjem ter z uboklim dnom. Višina skodele 6,1 cm, premer dna 5,1 cm, ustja 14,1 cm. (3606.)

51. Sivo pečena, konična skodela z ravnim dnom in z navznoter zavihanim ustjem. Višina skodele 6,6 cm, premer dna 6,9 cm, ustja 14,0 cm. (3603.)

52. Ob robu nekoliko fragmentirana, rjavo-sivo pečena konična skodela z navznoter zavihanim ustjem in z dnom v obliki omfalosa. Višina skodele 4,2 cm, premer dna 2,7 cm, ustja 13,2 cm. (3597.)

53. Sivo pečena, konična skodela z nekoliko uboklim, na sredi odebeljenim dnom ter z navznoter zavihanim ustjem. Skodela je zelo grobo izdelana. Višina 5,7 cm, premer dna 5,7 cm, ustja 14,5 cm. (3585.)

54. Sivkasto pečena, polkroglasta skodela z nekoliko navznoter zavihanim ustjem ter uboklim dnom. Višina skodele 5,0 cm, premer dna 5,2 cm, ustja 12,4 cm. (3562.)

55. Sivkasto pečena, konična skodela, silno grobo izdelana, s klekasto navznoter zavihanim ustjem ter z ravnim dnom. Višina skodele 8,0 cm, premer dna 8,5 cm, ustja 18,5 cm. (3565.)

Terine

56. Popolnoma ohranjena, sivo pečena terinica iz ilovice, ki je pomešana nekoliko s peskom. Prav nizka, prstanasta noga ima nekoliko uboklo dno, spodnji del je polkroglast in zaobljeno prehaja preko največjega oboda v zgornji del, ki ima navzven zavihano ustje. Na ramenu in največjem obodu se nahaja: niz poševno vrezanih črt, horizontalno vrezane linije in cik-cak vrezi. Od tega horizontalnega motiva vise snopi poševno vrezanih linij. Višina terine 8,5 cm; premer dna 4,7 cm, največje periferije 11,1 cm, ustja 10,0 cm. (3605; Tab. V, sl. 40, ris. 5a.)

57. Sivo-rjavo pečena terina iz ilovice, nekoliko pomešana s peskom ter s slabo uglajeno površino. Dno je ravno; skoraj polkroglast spodnji del prehaja preko zaobljene največje periferije v neizrazito rame z navzven zavihanim ustjem. Višina terine 10,8 cm; premer dna 6,8 cm, največje periferije 15,5 cm, ustja 13,7 cm. (3614; Tab. V, sl. 41.)

58. Popolnoma ohranjena, sivkasto pečena terina iz ilovice, pomešana s peskom in z uglajeno površino. Dno posode je uboklo, spodnji del je bolj kroglaste oblike, največja periferija je obla ter prehaja preko nekoliko poudarjenega zaključka kratkega ramena v slabo naznačen vrat z navzven zavihanim ustjem. Na ramenu in na največjem obodu posode je motliv vrezane, horizontalne cik-cak linije ter še dveh horizontalnih, vrezanih linij, na katere se navezuje osem snopov vertikalno vrezanih linij. Višina terine 7,9 cm; premer dna 5,0 cm največje periferije 11,9 cm, ustja 9,1 cm. (3607; Tab. V, sl. 42.)

59. Pri ustju nekoliko fragmentirana terina iz dobro prečiščene sivkasto žgane ilovice, ki je nekoliko pomešana z drobnejšim peskom ter z dobro uglajeno površino. Dno posode je uboklo, spodnji del, ki je koničen, prehaja v dobro izraženo največjo periferijo, ta pa preko kratkega ramena z nekoliko poudarjenim prehodom v nizko konično rame z navzven zavihanim

ustjem. Ob poudarjenem prehodu ramena v vrat so tri horizontalno vrezane linije, od njih pa na spodnji strani izhaja sedem visečih snopov vertikalnih vrezov. Višina terine 7,5 cm; premer dna 4,7 cm, največje periferije 12,2 cm, ustja 9,9 cm. (3579; Tab. VI, sl. 45.)

60. Popolnoma ohranjena, rjavo-sivo pečena terina iz ilovice, nekoliko pomešana s peskom ter z uglajeno površino. Dno je v obliki omfalosa, spodnji, konični del posode prehaja v zelo dobro poudarjeno največjo periferijo, konično rame pa z nekoliko poudarjenim prehodom v skoraj cilindrično, toda nizko ustje z navzven zavihanim ustjem. Ob poudarjenem prehodu v vrat se nahajata dve horizontalni kaneluri, rame in največja periferija pa sta nekoliko poševno nažlebljena. Višina terine 6,7 cm; premer dna 3,5 cm, največje periferije 11,6 cm, ustja 9,4 cm. (3593; Tab. VI, sl. 44.)

61. Ob ustju nekoliko fragmentirana, bikonična terina iz ilovice, ki je nekoliko pomešana s peskom in s sljudo. Nizka, prstanasta noga ima uboklo dno, največji obod je zelo poudarjen in klekast, zelo obsežno konično rame pa neposredno prehaja v nekoliko navzven zavihano ustje. Na ramenu terine so horizontalni nizi vrezanih ravnih, cik-cak in poševno črtkanih linij. Posoda je temnosivo žgana in ima dobro uglajeno površino. Višina terine 8,0 cm; premer dna 3,4 cm, največje periferije 16,2 cm, ustja 11,2 cm. (3574; Tab. VI, sl. 45, ris. 5d.)

62. Popolnoma ohranjena, nekoliko večja terina iz rjavkasto-sivo pečene, močnejše s peskom mešane ilovice ter z nekoliko uglajeno površino. Dno je uboklo, spodnji del je bolj polkroglaste oblike in prehaja preko zaobljene največje periferije v kratko položno rame, ki ga od sedlasto-cilindričnega ramena z navzven zavihanim ustjem deli močna horizontalna kanelura. Višina terine 13,4 cm; premer dna 8,9 cm, največje periferije 18,8 cm, ustja 13,5 cm. (3558; Tab. VI, sl. 46.)

63. Ob ustju nekoliko fragmentirana, sivo pečena terina iz ilovice, ki je nekoliko pomešana z bolj grobim peskom. Dno terine je uboklo, spodnji del je bolj polkroglaste oblike in prehaja v slabo naznačeno največjo periferijo. Kratko rame poudarjeno prehaja v skoraj cilindričen, toda nizek vrat z navzven zavihanim ustjem. Višina terine 8,2 cm, premer dna 3,5 cm, premer ustja 11,5 cm. (3566; Tab. VI, sl. 47, ris. 5b.)

64. Pri ustju nekoliko fragmentirana, rjavkasto pečena terina iz ilovice, ki je pomešana z drobnejšim peskom ter z nekoliko uglajeno površino. Nizka, prstanasta noga ima uboklo dno, spodnji del posode je koničen in se končuje v obliki največji periferiji. Izredno kratko rame prehaja v zelo nizek, cilindričen vrat, ki ima široko navzven zavihano ter z nizom luknjic prebodeno ustje. Na ramenu so tri konične bradavice. Višina terine 10,0 cm; premer dna 6,6 cm, največje periferije 18,3 cm, ustja 16,6 cm. (3582; Tab. VI, sl. 48, ris. 5c.)

65. Rekonstruirana, rjavo-sivo pečena terina iz ilovice, ki je dobro prečiščena in nekoliko pomešana z drobnim peskom ter z medlo uglajeno površino. Dno terine je uboklo, spodnji del je bolj konične oblike in prehaja preko dokaj zaobljene največje periferije v položno rame, na katero je nasajen nizek, cilindričen vrat z navzven zavihanim ustjem. Na prehodu ramena v vrat sta dve vertikalni, dvojezičasti bradavici, na samem ramenu pa se

vrste horizontalni nizi vrezanih ravnih, cik-cak ter poševno črtkanih linij, ki so izpolnjene z belo inkrustacijo. Višina terine 11,0 cm; premer dna 7,1 cm, največje periferije 12,2 cm, ustja 18,4 cm. (5581; Tab. VII, sl. 51.)

Vrčaste terine

66. Nekoliko fragmentirana, rjavkasto-sivo pečena vrčasta terina iz dobro prečiščene, nekoliko s peskom in sljudo mešane ilovice ter z dobro uglajeno površino. Posoda ima ravno dno; spodnji del je koničen in prehaja preko dokaj zaobljenega največjega oboda v kratko, položno rame. Ob prehodu ramena v nizek, cilindričen vrat z nekoliko navzven zavihanim ustjem sta dve horizontalni kaneluri. Danes z mavcem dopolnjen trakast ročaj je bil nekoliko presegajoč in je vezal ustje z ramenom. Višina posode 9,8 cm; premer dna 5,9 cm, največje periferije 14,6 cm, ustja 11,9 cm. (5595; Tab. VI, sl. 50.)

67. Popolnoma ohranjena, sivkasto pečena vrčasta terina z ravnim dnom in s tremi horizontalnimi kanelurami na prehodu kratkega ramena v nekoliko sedlast, vendar cilindričen vrat. Presegajoč, trakast ročaj veže nekoliko navzven zavihano ustje z največjo periferijo. Višina posode 12,4 cm, premer dna 8,7 cm, največje periferije 18,4 cm, ustja 14,5 cm. (5589; Tab. VII, sl. 52.)

68. Popolnoma ohranjena rjavo pečena vrčasta terina iz ilovice, nekoliko pomešane z bolj grobim peskom in z uglajeno površino. Dno posode je ravno, obla največja periferija je poševno kanelirana, ob prehodu kratkega in neizrazitega ramena v koničen vrat z navzven zavihanim ustjem pa so štiri horizontalne kanelure. Presegajoč, trakast ročaj veže ustje z največjo periferijo. Višina posode 13,2 cm; premer dna 8,5 cm, največje periferije 16,4 cm, ustja 10,4 cm. (5591; Tab. VII, sl. 53, ris. 6a.)

69. Zelo fragmentirana, sivo pečena vrčasta terina s poudarjenim prehodom ramena v vrat ter s trakastim ročajem, ki je vezal največjo periferijo z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Dno posode je ravno. Višina 11,6 cm, premer dna 6,7 cm, premer ustja 15,3 cm. (5612.)

Večje urne

70. Pri ustju fragmentirana, temno sivo pečena večja urna iz ilovice, pomešane z bolj grobim peskom. Posoda ima ravno dno, je bolj zaobljenih oblik, vendar je bolj bikoničnega značaja. Ohranjena višina 22,9 cm, premer dna 12,2 cm. (5559; Tab. VII, sl. 54, ris. 7a.)

71. V zgornjem delu fragmentirana, večja urna iz temno sivo pečene, s peskom mešane ilovice ter z uglajeno površino. Dno posode je uboklo, največji obseg je dobro poudarjen, ob prehodu kratkega ramena v koničen vrat sta dve horizontalni liniji poševno žigosanih vdolbinic. Ohranjena višina 24,0 cm; premer dna 9,9 cm, premer največje periferije 50,8 cm. (5556; Tab. VII, sl. 55, ris. 7b.)

Ostali keramični predmeti

72. Malo, sivkasto pečeno bikonično vretence. Višina 1,8 cm, premer 2,6 cm. (5622.)

73. Malo, sivo pečeno bikonično vretence z uglobljenim vrhom. Višina 1,4 cm, premer 2,4 cm. (5625.)

BRONASTI PREDMETI

Fibule očalarke

1. Fragment bronastega spiralnega svitka fibule (3705). Premer do 2,1 cm.
2. Fragment bronaste fibule očalarke. Svitek sta iz žice okroglega preseka, ki ju veže prečka kvadratnega preseka, zvita v osmico (3672). Premer svitka 2,1 cm, debelina žice 0,2 cm, dolžina fibule cca 5,5 cm.
3. Fragmentirana bronasta fibula očalarka. Prečka med svitkoma je iz žice kvadratnega preseka in je uvita v obliki črke S (3656). Premer svitka 2,8 cm, dolžina prečke 7,4 cm, debelina žice 0,5 cm.
4. Dva fragmenta svitka neke bronaste fibule očalarke (3655). Premer spiralnih svitkov 2,1 in 1,8 cm, debelina žice do 0,2 cm.
5. Fragment bronastega spiralnega svitka fibule očalarke (3652). Premer spiralnega svitka 8,5 cm, debelina žice do 0,2 cm.
6. Fragmentiran bronast spiralni svitek fibule (3650). Premer svitka 2,6 cm, debelina žice do 0,2 cm.

Ostale fibule

7. Fragment ločne fibule iz bron z ostankom peresovine. Locen je okroglega preseka (3685). Dolžina 6,2 cm, debelina locna 0,5 cm.

Igle-lasnice

8. Nekoliko fragmentirana bronasta igla okroglega preseka s čašasto glavico (3657). Dolžina 9,7 cm, debelina 0,2 cm, višina glavice 0,9 cm.
9. Fragmentirana bronasta igla. Glavica igle manjka, pod njo so svitek in horizontalni žlebiči (3638). Dolžina 15,5 cm, debelina do 0,2 cm.
10. Nekoliko kolenasto ukrivljena, fragmentirana bronasta igla z masivno cilindrično glavico, ki ima koničen zaključek (3639). Dolžina igle 13,1 cm, debelina do 1,3 cm, višina glavice 0,7 cm, premer glavice 0,9 cm.
11. Polkrožno usločena bronasta igla s čašasto glavico (3640). Dolžina igle 14,5 cm, debelina do 0,2 cm, višina glavice 0,7 cm.
12. Fragment bronaste igle okroglega preseka s ploščato skovano, zvito glavico (Rollnadel) (3642). Dolžina 4,6 cm, debelina do 0,3 cm.
13. Kroglasta glavica bronaste igle (3669). Premer glavice 1,5 cm.
14. Fragment bronaste igle (?) iz žice okroglega preseka (3706). Dolžina 5,1 cm, debelina 0,5 cm.
15. Fragmentirana bronasta igla s kroglasto glavico. Glavica je na vrhu ornamentirana z dvema koncentričnima krogoma, obdanima s puncirano linijo; na največji periferiji sta dve horizontalni liniji, ki ju obdajajo stoječi in viseči polkrogi iz treh linij; na spodnji strani glavice so trije koncentrični krogi, obdani s puncirano linijo (3670). Ohranjena dolžina igle 5,8 cm, debelina igle 0,5 cm, premer glavice 1,8 cm.
16. Fragmentirana bronasta igla s prav tako ornamentirano glavico kakor zgoraj (3671). Ohranjena dolžina igle 2,4 cm, premer glavice 1,8 cm.
17. Fragmentirana bronasta igla za šivanje (3641). Dolžina 5,8 cm, debelina do 0,1 cm.

Ovratnice

18. Bronasta ovratnica iz debelejšje žice kvadratnega preseka. Ovratnica je tordirana. Konci so fragmentirani (3628). Premer ovratnice do 13,9 cm, debelina 1,8 cm.

19. Štiri bronaste ovratnice iz debelejšje žice okroglega preseka s sploščeni-
nima in nazaj zavihanima koncema (3624, 3625, 3626, 3627). Premer ovratnic
13,2, 14,1, 14,5, 12,5 cm, debelina žice 0,5, 1,4, 0,5, 0,5 cm.

20. Bronasta ovratnica iz žice okroglega preseka s fragmentiranimi,
nekdanj sploščeni in nazaj zavitima, široko razprtima koncema (3629).
Premer do 13,8 cm, debelina do 0,5 cm.

21. Fragmentirana bronasta ovratnica iz masivnejše žice okroglega pre-
seka, ki ima poševne kanelure. Konca sta bila gladka in sploščena (3631).
Premer do 11,9 cm, debelina 0,5 cm.

22. Fragment bronaste ovratnice iz žice okroglega preseka (3648). Dol-
žina fragmenta 5,3 cm, premer žice 0,3 cm.

25. Fragment bronaste ovratnice iz žice okroglega preseka (3673). Dol-
žina fragmenta 5,6 cm, debelina žice do 0,4 cm.

24. Fragment bronaste ovratnice iz žice okroglega preseka z nazaj za-
vitim koncem (3674). Dolžina 4,8 cm, debelina žice do 0,4 cm.

25. Dva fragmenta morda iste bronaste ovratnice okroglega preseka z
ostanki prečnih kanelur (3675, 3676). Ohranjena dožina 7,5, 7,9 cm, debelina
žice 0,5, 0,4 cm.

26. Trije fragmenti morda iste bronaste ovratnice iz žice okroglega pre-
seka (3679, 3680, 3681). Dolžina fragmentov 6,5, 8,9, 6,3 cm, debelina žice 0,2,
0,5, 0,5 cm.

27. Fragment bronaste, tordirane ovratnice iz žice okroglega preseka
(3684). Ohranjena dolžina 4,1 cm, debelina 0,3 cm.

28. Fragment bronaste, tordirane ovratnice iz žice okroglega preseka
(3686). Ohranjena dolžina 8,0 cm, debelina 0,3 cm.

Prstani

29. Fragment bronastega prstana iz tanke žice okroglega preseka (3660).
Premer do 2,4 cm, debelina žice 0,2 cm.

30. Bronast, spiralen prstan iz dveh okroglih žic s petljo na enem koncu
(3661). Premer do 2,1 cm, širina do 2,2 cm, debelina ene žice 0,2 cm.

31. Fragmentiran bronast, spiralen prstan iz dvojne žice, ki se na enem
koncu končuje v preplet (3662). Premer 1,6 cm, širina 1,5 cm, debelina žice
0,15 cm.

32. Fragment bronastega, spiralnega prstana iz dveh spletenih žic (3663).
Premer do 2,2 cm, širina 1,5 cm, debelina žice 0,15 cm.

35. Fragment bronastega, spiralnega prstana iz dveh spletenih žic z
zanko na enem koncu (3664). Premer do 2,5 cm, širina 1,1 cm, debelina žice
0,2 cm.

34. Dva fragmenta, morda istega bronastega spiralnega prstana iz dvojne
žice (3665, 3666). Premer 2,5; 2,6 cm, širina 1,1; 0,6 cm, debelina žice 0,2; 0,15 cm.

55. Fragment bronastega prstana iz dvojne žice, s tremi široko razprtimi petljami na koncu (5667). Premer do 2,1 cm, širina 1,4 cm, debelina žice 0,1 cm.

56. Fragment bronastega, spiralnega prstana iz dveh žic okroglega preseka (5695). Premer 2,2 cm, širina 0,5 cm, debelina žice 0,15 cm.

57. Fragment bronastega, spiralnega prstana iz štirih žic (5694). Premer 1,8 cm, debelina žice 0,1 cm.

58. Fragment bronastega prstana iz žice okroglega preseka (morda uhan?) (5699). Premer 2,8 cm, debelina žice 0,2 cm.

59. Fragment bronastega spiralnega prstana iz dvojne žice (5700). Premer 2,1 cm, debelina žice 0,5 cm.

40. Fragment bronastega, spiralnega prstana iz dvojne žice (5701). Premer 2,0 cm, širina 0,8 cm, debelina žice 0,2 cm.

41. Fragment bronastega prstana iz dvojne žice (5702). Premer 2,1 cm, širina 1,3 cm, debelina žice 0,15 cm.

42. Fragment bronastega prstana iz žice okroglega preseka (5705). Premer 2,5 cm, debelina žice 0,25 cm.

43. Fragment bronastega prstana iz žice okroglega preseka (5708). Dolžina fragmenta 1,6 cm, debelina žice 0,2 cm.

44. Fragmentiran bronast, spiralen prstan iz štirih žic (5657). Premer 2,1 cm, širina 0,6 cm, debelina žice 0,2 cm.

45. Mehanično deformiran, bronast prstan iz trikrat spiralno uvite, sploščene žice (5658). Premer do 2,0 cm, širina 0,7 cm, debelina 0,7 cm.

46. Fragment bronastega prstana iz žice okroglega preseka (5649). Premer 2,5 cm, debelina žice do 0,2 cm.

47. Bronast prstan s ploščico, ki ima verjetno živalsko upodobitev. Od ploščice izhajajo na vsako stran drobni vrezi (5707). Premer do 1,8 cm, širina prstana pri ploščici 0,5 cm, debelina obročka 0,1 cm.⁵⁹

Zapestnice

48. Nekoliko fragmentirana, ploščata bronasta zapestnica z okroglim vzdolžnim rebrom po sredi. Konci so presegajoči (5652). Premer do 7,5 cm, širina do 0,9 cm, debelina 0,1 cm.

49. Fragment ploščate, bronaste zapestnice z okroglim, vzdolžnim rebrom po sredi (5653). Ohranjena dolžina 7,8 cm, širina do 1,8 cm, debelina 0,1 cm.

50. Fragmentirana in pozneje mehanično ukrivljena bronasta zapestnica iz žice okroglega preseka (5654). Premer do 5,9 cm, debelina žice do 0,5 cm.

51. Fragmentirana, ploščata bronasta zapestnica z vzdolžnim, okroglim rebrom po sredi (5655). Ohranjena dolžina 5,2 cm, širina 0,8 cm, debelina 0,2 cm.

52. Fragment bronaste zapestnice iz žice okroglega preseka (5645). Premer do 6,0 cm, debelina žice 0,2 cm.

⁵⁹ Da pripada ta bronasti prstan res ilirskemu grobišču iz Zg. Hajdine, ni verjetno. Morda je bil najden ob priliki tamkajšnjih izkopavanj in to v višjih plasteh in pripada neki poznejši kulturni perijodi ali pa je pomotoma prišel v hajdinsko zbirko predzgodovinskega gradiva.

53. Trije fragmenti iste ploščate bronaste zapestnice s presegajočima, ovalnima koncema. Zapestnica ima prečne trakove vrezanih linij (3644). Premer 8,9 cm, širina 1,0 cm, debelina do 0,2 cm.

54. Dva fragmenta ploščate in nažlebljene bronaste zapestnice z navznoter spodvitimi robovi (3651). Ohranjena dolžina fragmentov 4,8 in 3,5 cm, širina do 1,5 cm, debelina 0,1 cm.

55. Fragment bronaste zapestnice iz žice okroglega preseka (3654). Dolžina fragmenta 3,0 cm, debelina do 0,5 cm.

56. Dva fragmenta verjetno iste ploščate in nažlebljene bronaste zapestnice z navznoter spodvitimi robovi. Fragmenta sta v ognju nekoliko poškodovana (3655). Dolžina fragmentov 5,8 in 5,5 cm, širina do 1,5 cm, debelina 0,2 cm.

57. Fragment ploščate, bronaste zapestnice (3659). Dolžina fragmenta 2,4 cm, širina 1,0 cm, debelina 0,2 cm.

58. Fragment ploščate in nažlebljene bronaste zapestnice z navznoter spodvitimi robovi (3668). Dolžina fragmenta 2,6 cm, širina 1,4 cm, debelina 0,15 cm.

59. Fragment bronaste zapestnice iz žice ovalnega preseka (3678). Dolžina fragmenta 5,2 cm, širina žice 0,4 cm, debelina 0,1 cm.

60. Fragment bronaste zapestnice iz žice okroglega preseka (3696). Dolžina fragmenta 3,1 cm, debelina žice 0,5 cm.

61. Fragment bronaste zapestnice iz žice okroglega preseka (3697). Dolžina fragmenta 4,2 cm, debelina žice 0,5 cm.

Uhan i

62. Šest fragmentov različnih bronastih uhanov iz žice okroglega preseka. Konci uhanov so nekoliko razprti ali pa presegajoči (3646, 3647, 3682, 3685, 3692, 3695). Premer 2,5, 3,0, 3,3, 3,9, 3,5, 1,5 cm, debelina 0,2, 0,2, 0,2, 0,5, 0,5, 0,5 cm.

Obeski in obročki

63. Fragment bronastega, ploščatega, kolesastega obeska (3645). Ohranjena velikost $4,5 \times 2,9$ cm, debelina do 0,2 cm.

64. Dva fragmenta nekega obeska iz spiralno uvite, tanke žice zelo ovalnega preseka (3677). Dolžina fragmentov 1,8 in 1,6 cm, premer 0,5 cm.

65. Fragmenta dveh bronastih obročkov iz žice okroglega preseka (3698, 3704). Premer obročkov 1,9 in 0,8 cm, debelina 0,2 cm.

66. Fragment bronaste spirale iz tanke, sploščene žice (3691). Dolžina 1,8 cm, premer 0,5 cm.

Ostali predmeti

67. Fragmentirana, bronasta nanožnica (?) iz žice ovalnega preseka (3650). Premer 8,8 cm, debelina žice $0,7 \times 0,5$ cm.

68. Fragmentiran, bronast gumb v obliki tutulusa. Na spodnji strani je ušesce za pripenjanje (3690). Ohranjena velikost $2,5 \times 2,0$ cm, debelina 0,1 cm.

69. Fragmentiran, bronast gumb v obliki tutulusa. Na spodnji strani je ušesce za pripenjanje (3688). Premer gumba okoli 3,6 cm, debelina 0,1 cm.

71. Fragment bronaste pločevine neznanega izvora (3687). Velikost $4,5 \times 2,8$ cm, debelina 0,1 cm.

72. Fragment bronaste pločevine neznanega izvora (3689). Velikost $2,4 \times 1,7$ cm, debelina 0,1 cm.

SUMMARY

The results of the most important discovery of the Illyrian settlement on the Castle of Ptuj (1946-47) and of the excavation of the Illyrian-Hallstatt necropolis in Ljubljana (1948-49) — both made by Professor Korošec — were a series of important archaeological data solving chiefly problems of the Slavonian culture in its final phases; at the same time those results are throwing light upon the origin and the first periods of the Iron Age on our territory. The problems of that period will be solved by the help of the material of some necropoles which has not been sufficiently treated as yet. In our museums the material of those necropoles was labelled as »Earlier Hallstatt«. It is chiefly from some burying places in the surroundings of Maribor (Pobrežje, Sp. Radvanje, Maribor — Titova ulica, Sv. Benedikt v Slov. goricah), from earlier necropoles of Rifnik, Vače, Ljubljana, Ostrožnik, and, finally, from the burying place at Zg. Hajdina near Ptuj.

In 1906 at Zg. Hajdina near Ptuj a burial place with flat burnt graves was excavated; the excavations were going on in 1907. Two short reports only (see note 3 and 5) were published about those investigations by Škabar. The greater part of the material became the property of the Museum of Ptuj; some pottery was divided between the Museum of Maribor and the Johanneum in Graz. The author is mainly referring to the objects displayed in the Museum of Ptuj and, partly, to the ones of the Museum of Maribor, without considering the material of the Johanneum in Graz as it was not available.

The data about the site being scarce it is impossible either to form an opinion about a more exact way of interment or to arrange the material according to the graves. Even the number of excavated graves is unknown, but judging by the objects, there must have been at least 150 graves. This is why we are compelled to treat the object from typological point of view which at the same time is the only resource of the following reflections. First of all the necropolis of Hajdina has yielded a multitude of pottery. Besides two medium-sized urns the graves contained mostly smaller vessels none of which were higher than 20 cm. The pottery may be divided into six main types: smaller two-handled urns, egg-shaped oval pots, cups with ribbon-shaped handles rising above the rim, conical or semi-spherical vessels, terrines and medium-sized urns. Of all above-mentioned pottery types the most characteristic for the Hajdina burial place are small urns with ribbon-shaped handles, and terrines. After having analyzed the shapes we may form the opinion that the development has taken place from baggy forms with a wide rounded-off maximal periphery and a low cylindrical neck to vessels with a conical neck sharply distinguished from the shoulder, to vessels with definitely longitudinal necks; the neck had become higher by the lower part of the vessel having been lowered. In such cases the vessel is very conical and has a sharp maximal periphery. When there is an ornament it does not

represent only a decoration, but develops simultaneously with the shape of the vessels, helping to form a new shape by localizing on a certain part of the vessel, namely on the shoulder; thus it is dependent on the shape of the vessel. The development refers mostly to the neck which finally is high, to the sharply distinguished shoulder which is pressed deeply downwards, and to the generally biconical shape of the vessel. The earliest types represent degenerated remains of forms which in the inventory of the Slavonian culture are labelled as amphorae with cylindrical necks and with two small handles. There is a rich comparative material for that type of Hajdina pottery from the burnt graves of the above-mentioned burial places at Maribor and its surroundings. Specimens of very similar shapes were yielded by some Bosnian sites (Jezerine). Owing to slight differences in ornamentation it is possible that, typologically, the shapes of the Slavonian culture are either the precursors of the urns from Jezerine, or their shape may have originated in the south (Dipylon style). A similar development of shapes which in my opinion was going on from the Slavonic amphora with a cylindrical neck and two small handles to the typologically earliest small Hajdina urns with two small handles has taken place with the type of the Lusatian urn. In its latest phases the latter is very similar to the shapes of Hajdina.

Typologically, also terrines are very important; here we may notice two stages of development. The earlier one has more rounded-off shapes in its profile; for the later one — as with the above-mentioned small urns — sharp transitions between single parts of the vessel, and the biconical scheme are characteristic. Also in ornamentation very similar tendencies of development may be traced which are characteristic for the small handled urns. In earlier specimens on the ornamental base there are motives in the structure of which tendencies of vertical dismembering are united; in later specimens a consequently horizontal motive is characteristic.

Almost all Hajdina pottery is made of a well-refined clay which is more or less mixed with sand, sometimes also with mica. The walls of the vessels are often mechanically polished; it seems that the polishing as well as the ornamentation have taken place in a half-dry stage. The vessels were well and intensely burnt, the proof thereof being their yellowish brown and grey colour. Technically, the ornamentation was performed by a simple cutting-in; in some cases it was filled by white incrustation. Yet also stamped motives (e. g. imitation of a cord) are found.

Among metal objects are to be mentioned smooth and also torced necklaces with backwards wound ends, bracelets and finger-rings of twisted wire, pins with conical or round heads, and frequent pins with rolled ends (Rollnadel), spectacle fibulae or fibulae with figure 8 loops, one specimen of a double looped violin-bow fibula, and flat bracelets with longitudinal ribs.

The majority of pottery shapes of the Hajdina burying place are to be considered as a typological legacy of the Slavonian culture. In the development of the shapes of single types we may trace certain tendencies of metamorphosis whereby single shapes, being characteristic for the earlier

Illyrian-Hallstatt culture on that territory, have developed. While watching this interesting transition of forms we ask: what relation is there between the representatives of the Slavonian culture and the representatives of the successive culture of the early Iron Age? When trying to answer that question on the base of typology we have several explanations. First: as to the mentioned typological relation and connection between the last Slavonian and early Iron Age culture we have to do only with a sedimentation of earlier forms which were included into the culture of the representatives of later periods with quite an original culture. These later forms were transformed on account of new tendencies of development into types which are represented at Hajdina, too. In such case we should have to do with two different ethnic groups whereof the later-arrived one would have taken over some forms from the earlier one on that territory, and transformed them in the long run in its own way. Then the tendencies that in our work have dictated the already mentioned formal metamorphoses would be the property and characteristics of the second ethnic group, and it would be this group that ought to be considered as the representative of the Iron Age culture on that territory. Second: the metamorphosis of a certain shape, e.g. from the Slavonian amphora with two small handles into a double-handled urn from the Hajdina burial place may be considered as a continuation of a shape undergoing a necessary and lawful development, respectively metamorphosis. In the case of continuity of forms undergoing a development in course of time, we must, however, expect a greater relation as to what ethnic group the representatives of cultural remains of the Hajdina and similar burial places belong. Beyond doubt it is possible that on a certain stage of development the representatives of the Slavonian culture had adopted a new element which definitely influenced the typical forms of the Slavonian culture; and it is just owing to the tendencies of the new element making their influence felt that in the long run they lost their originality. Only in that way the existence of the most elementary features of the Slavonian culture — which was preserved as a sufficiently convincing element, though degenerated in the transitional and first stages of the Iron Age — can be explained. Consequently the forms of the Slavonian culture were transformed under the influence of new tendencies and owing to the necessity of development into types of vessels which are characteristic of the so-called Hallstatt culture, or, better, of the later Iron Age culture of the Illyrians. This supposition refers, of course, only to our territory.

Owing to lack of data about the site the chronological definition of the Hajdina burial place is rendered rather difficult. The relative chronology would be the following: The graves of Hajdina are prior to the beginning of the burial place at Vače and Rifnik, except some elements that might be chronologically parallel or even earlier than the Illyrian-Hallstatt necropolis in Ljubljana (1948-49). They are sure to be later than the burial place at Pobrežje near Maribor, than the earlier graves from Titova ulica at Maribor,

than some graves from Sp. Radovanja, and than single specimens from Sv. Benedikt v Slovenskih goricah. The lower limit of absolute chronology is probably represented by the latest elements of the Hajdina burial place; these are not prior to Benacci II, i. e. to the period of the transition into 8th century. As to the number of graves and very different development of shapes in single specimens of pottery, the burial place might have originated during the transition into 9th century, admitting that some graves may be prior to that date.

From typological point of view, more especially on account of lack of iron in the graves of Hajdina, we may infer that the material of the Hajdina burial place is presenting a picture of the material culture of the transition between the Bronze and Iron Ages.